

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a
mezinárodních studií

**Vplyv migračnej krízy
na regionálny rozvoj a turizmus
v Grécku**

Bakalárska práca

Autor: Peter Fialka

Vedúci práce: Ing. Zbyšek Korecki, PhD.

Brno 2015

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som túto prácu: Vplyv migračnej krízy na regionálny rozvoj a turizmus v Grécku vypracoval samostatne a všetky pramene a informácie sú uvedené v zozname použitej literatúry. Súhlasím, aby moja práca bola zverejnená v súlade s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách v znení neskorších predpisov a v súlade s platnou Smernicou o zverejňovaní vysokoškolských záverečných prác.

Som si vedomý, že sa na moju prácu vzťahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brne má právo na uzatvorenie licenčnej zmluvy a užitie tejto práce ako školského diela podľa § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Ďalej sa zaväzujem, že pred spísaním licenčnej zmluvy o využití diela inou osobou (subjektom) si vyžiadam písomné stanovisko univerzity o tom, že predmetná licenčná zmluva nie je v rozpore s oprávnenými záujmami univerzity, a zaväzujem sa uhradiť prípadný príspevok na úhradu nákladov spojených so vznikom diela, a to až do ich skutočnej výšky.

V Brne dňa 18. mája 2016

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcel pod'akovať vedúcemu bakalárskej práce Ing. Zbyškovi Kockemu PhD. za odbornú pomoc a cenné rady, ktoré mi poskytol pri vypracovávaní práce.

Abstract

Bachelor thesis is focused on impacts of migration crisis which is happening in Greece. Impacts of crisis seem to affect islands in Aegean Sea, especially. Tourism, which represents crucial part of Greek industry, is affected by the migration crisis. One of the most affected region is the NUTS II region called South Aegean which heavily relies on foreign tourism.

Keywords

Nuts II, Aegean, migration/refugee crisis, tourism

Abstrakt

Bakalárska práca je zameraná na dopady migračnej krízy, ktorá sa odohráva v Grécku, konkrétne na ostrovoch nachádzajúcich sa v Egejskom mori. Dôsledkom krízy je ovplyvnený turizmus predstavujúci dôležitú súčasť gréckeho hospodárstva. Jedným z najviac zasiahnutých regiónov je región na úrovni NUTS II nazývaný Južný Aegean, ktorý je značne závislý na zahraničnom turizme.

Kľúčová slova

Nuts II, Egej, migračná/utečenecká kríza, turizmus

Obsah

Obsah

1.1	Úvod.....	8
1.2	Ciel' práce.....	9
2	Migračné teórie a terminológia	10
2.1	Migrácia.....	10
2.2	Migračné teórie	10
2.2.1	Neoklasické teórie.....	11
2.2.2	Teória ľudského kapitálu	11
2.2.3	Nová ekonómia migrácie.....	12
2.2.4	Teória sieťových väzieb.....	13
2.3	Migračná terminológia	13
2.3.1	Migrant.....	13
2.3.2	Ekonomický migrant.....	14
2.3.3	Azyl.....	14
3	Regionálny rozvoj	15
3.1	Regionálne disparity	15
3.2	Teórie regionálneho rozvoja.....	17
3.2.1	Lokačné teórie	17
3.2.2	Teórie vychádzajúce z Keynesiánskej ekonómie	19
3.2.3	Štrukturalistické prístupy.....	22
	Teória nerovnej výmeny	22
	Teória mezoekonomiky	22
3.2.4	Inštitucionálne prístupy	23
3.3	Nomenklatúra územných štatistických jednotiek- NUTS	24
4	Analytická časť	26
4.1	Migrácia v Grécku.....	26
4.2	História Gréckej migrácie.....	26

4.3	Súčasný stav migrácie.....	27
4.4	Ostrov v Egejskom mori	29
5	Regionálny rozvoj v Grécku	32
5.1	Indikátory regionálneho rozvoja.....	33
5.1.1	Hrubý domáci produkt.....	33
5.1.2	Hrubý domáci produkt v prepočte na jedného obyvateľa	35
5.1.3	Nezamestnanosť a nezamestnanosť v sektore obchodu, ubytovania, stravovania a dopravy	36
5.2	Medzi regionálna migrácia	37
5.3	Hrubá pridaná hodnota v danom sektore.....	39
5.4	Turizmus.....	40
5.4.1	Turizmus v čase krízy	42
5.5	Migračná kríza v roku 2015 a na začiatku roku 2016.....	45
6	Návrhová časť	48
7	Záver	51
8	Zoznam použitej literatúry	52

Úvod a cieľ práce

1.1 Úvod

V roku 2009 upriamilo Grécko svetovú pozornosť pre ekonomickú krízu do ktorá ho zasiahla. Rok predtým sa však v Grécku začal diať ďalší fenomén, ktorý si neskôr v rokoch 2014/2015 vyslúžil pomenovanie migračná alebo respektíve utečenecká kríza. Východná stredomorská trasa ako sa nazýva migračná cesta cez Turecko-Grécku hranicu predstavovala už v roku 2008 trasu cez, ktorú sa na územie Európskej Únie dostávalo viac ako 40 % všetkých migrantov (Frontex, 2016). V priebehu rokov sa v arabských krajinách začala šíriť Arabská jar. Protesty, ktoré vznikali v čase Arabskej jari viedli k revolúciám, ktorými protestujúci často dosiahli svojho cieľu. Situácia v Sýrii však vyústila do občianskej vojny, ktorá sa dostala do štádia, keď o domov prišlo už viac ako 11 miliónov Sýrčanov. Arabské národy začali hľadať lepší život v štátoch Európskej Únie. Pre krajiny z oblasti Blízkeho Východu je geograficky najvýhodnejšia cez Grécko Skrz riekú Evros na tureko-gréckej hranici začal narastať počet migrantov cestujúcich do Európskej Únie práve cez územie Grécka. Od toho roku sa počet nelegálnych migrantov neustále zvyšuje. V tureckých prístavných mestách sa koncentrujú masy migrantov, ktoré už využívajú služby nelegálnych prevážačov. Následne sa migranti vylodujú na Gréckych ostrovoch z ktorých niektoré sú vzdialené len kilometre od Turecka. Migračná kríza nepredstavuje krízu len pre Grécko, ale pre celú EÚ. Sú to hospodársky najvyspelejšie krajiny Únie, kam majú migranti namierené. Kríza predstavuje možné negatívne, ale aj pozitívne dopady na európsky pracovný trh. Častým javom je vznik pravicovo extrémistických skupín a strán ako reakcia na príliv ľudí inej rasy. Na Grécko však pripadla neľahká úloha, ktorou je postarať sa o zriadenie azylu, zaregistrovanie utečencov a ich následný transport ďalej do EÚ. Grécko však rozhodne nebolo pripravené na situáciu do ktorej sa dostalo a na ostrovoch zavládol chaos.

1.2 Cieľ práce

Cieľom práce je navrhnúť zmeny politík v oblasti ekonomického a regionálneho rozvoja a turizmu, ktoré priamo alebo nepriamo súvisia s migračnou krízou, ktorá sa v súčasnosti odohráva na určitých územiach Grécka. V práci bude prevedená analýza so zameraním na indikátory ekonomického a demografického charakteru v období pred migračnou krízou a počas nej. Mnohé indikátory však skresľujú dôsledky ekonomickej krízy a práve preto bol vybraný sektor na ktorom sa migračná kríza prejavuje najviac. Sektor turizmu patrí v Grécku medzi významného prispievateľa do HDP. Výrazný dopad krízy na turizme môže zanechať vážne následky v regionálnom merítku v Grécku obzvlášť v čase keď sa Grécko len pomaly dostáva z ekonomickej krízy.

2 Migračné teórie a terminológia

2.1 Migrácia

Migrácia je typickým príkladom interdisciplinárneho fenoménu. Za posledné storočie sa migrácia stala rozšírenejšou a typický odliv z Európy do USA, Austrálie a Kanady sa zmenil na imigráciu do Európy. Medzinárodná migrácia sa zvyšuje či už na ose východ-západ alebo juh-sever. Dnes sú hospodárskymi najvýkonnejšími štátmi EÚ krajinami cieľovými štátmi pre imigrantov z rozvojového sveta. Migračné vlny však nezasahujú len štáty severu či Nemecko, Rakúsko a Veľkú Britániu, ale tiež južanské štáty Únie. Grécko, Taliansko, Španielsko, Balkánsky polostrov od všetkých týchto štátov sa dnes očakáva zvládnutie migračnej krízy, na ktorú tieto krajiny nie sú pripravené (Triandafyllidou, 2013, str. 7).

Rastúci význam migrácie umožnil vznik nadnárodných organizácií monitorujúcich pohyb obyvateľstva. Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM – International Organization For Migration) definuje migráciu ako: „Pohyb jednotlivca alebo skupiny či už cez národné hranice alebo v rámci územia štátu. Jedná sa o populačný pohyb nezáležiac na dôvodoch pohybu, môže sa jednať o ekonomických migrantov, ľudí čo prišli o domov, utečencov“. Samotná podstata definície naznačuje, že základné rozdelenie migrovania je na vnútroštátne a medzinárodné (IOM, 2016). Emigrácia je často spôsobená socio-ekonomickou nerovnováhou, etnickými konfliktami, nepokojmi, environmentálnymi katastrofami. Spomínané faktory zapríčiňujú nútenú emigráciu. V prípade migrácie z dôvodu hľadania lepších životných podmienok sa jedná o dobrovoľnú migráciu (Triandafyllidou, 2015)

2.2 Migračné teórie

Teóriami migrácie sa začali v druhej polovici 20 storočia zaujímať viaceré vedné disciplíny. Najjednoduchšie je teórie rozdeliť na ekonomické a neekonomické, ktoré sú zväčša založené na psychologicko-sociálnych aspektoch. Ekonomické teórie sa líšia predovšetkým v úrovni analýzy. Mikroekonomické skúmajú dôvody jednotlivcov pre, ktoré

sa rozhodnú migrovať. Zatiaľ čo makroekonomické modely sú zamerané na celkovú ponuku a dopyt po práci na trhu v ktorom figurujú migranti (Massey a kol., 1993).

2.2.1 Neoklasické teórie

Pri neoklasických teóriách platí akýsi princíp vylepšovania predošlých teórií v zmysle upúšťania od striktne ekonomických modelov. Už v rámci neoklasických teórií je znateľný vývoj od prvých modelov, ktoré skúmali migráciu z čisto ekonomického pohľadu po reálnejšie modely, ktorých autori si uvedomovali vplyv aj neekonomických príčin. Pre pôvodných autorov modelov teórií migrácie predstavovala mzda jediný faktor pre, ktorý sa človek rozhodne emigrovať. Štáty disponovali buď vysokým kapitálom, nedostatkom pracovnej sily a vysokou mzdou alebo nízkym kapitálom, prebytkom pracovnej sily a nízkou mzdou (Massey a kol., 1993) Teoretické chovanie migranta predpokladalo smer migrácie z hospodársky slabšej krajiny do krajiny s vysokou mzdou. V krajine z ktorej by obyvatelia emigrovali by sa tvoril kapitál v dôsledku zlepšenia nezamestnanosti čo by malo vplyv aj na zvýšenie mzdy. Krajina s rastúcim kapitálom by sa stala atraktívna pre pracovníkov s vyššou kvalifikáciou. Týmto modelom predpovedali neoklasici tendenciu smerujúcu k rovnováhe medzi ponukou a dopytom (Drbohlav, 2007).

2.2.2 Teória ľudského kapitálu

Larry Sjaastad rozšíril migračné teórie o nový pohľad, ktorý priniesol myšlienku migrácie ako investície do ľudského kapitálu. Pre migranta sa kľúčovým stane rozhodovanie medzi nákladmi spojenými s presunom a príjmom, ktorý ho čaká. Predpokladané sú však aj viaceré okolnosti vstupujúce do rozhodovania jednotlivca. S investovaním do ľudského rizika súvisia aj riziká ako uplatnenie v cudzej krajine bez znalosti jazyka hostiteľskej krajiny, adaptáciu na pracovnom trhu a celkovú zmenu kultúry. Spomínané riziká predstavujú psychologické náklady spojené s presídlením a na základe psychologických a peňažných nákladov sa migrant rozhoduje medzi krajinami, kde by bol jeho čistý prínos najvyšší. Faktor mzdy síce ostáva ako kľúčový, ale po zohľadnení zmienených rizík v konečnom dôsledku sa migrant nemusí rozhodnúť len pre hospodársky najvyspelejšiu krajinu (Kumpikaite a Zickute, 2012).

S presídlením migranta čakajú finančné aj nefinančné výhody. Medzi peňažné patrí hlavne vyššia mzda, ale tiež nižšie dane a silnejší sociálny systém. Medzi nepeňažné výhody patria hlavne nižšia úroveň znečistenia, kvalitnejšie životné prostredie a tiež politický systém. Podľa teórie sú výhody aj náklady spojené s presídlením subjektívnou záležitosťou jednotlivca a jeho rozhodovanie podlieha váhe, ktorú prikladá jednotlivým výhodám/ nevýhodám (Kumpikaite a Zickute, 2012) (Jurčová, 2005).

Emigrujú zväčša mladí ľudia a príčinou môže byť, že úžitok z presídlenia môžu čerpať dlhší čas ako starší ľudia. S presídlením takisto súvisí dosiahnutá úroveň vzdelania. Podľa Sjaastada má vzdelanejší človek viac možností získať nevyhnutné informácie súvisiace s presídlením. Vyššie vzdelanie tiež zvyšuje ocenenie na trhu práce v hostiteľskej krajine. Keďže je migrácia pohybom v priestore, tak do kľúčových faktorov súvisiacich s presídlením patrí vzdialenosť hostiteľskej krajiny. Pretože priveľká vzdialenosť predstavuje vyššie náklady a tiež vyššie riziko (Massey a kol., 1993).

2.2.3 Nová ekonómia migrácie

Neoklasické migračné modely sú zamerané na rozhodovanie jednotlivca, na jeho motívy, ktoré pramenia z jeho vlastného rozhodnutia. V novej ekonómii migrácie však vstúpuje do prostredia rozhodovania migranta hlavne jeho rodina, ktorá je úzko prepojená s jeho príjmom (Drbohlav, 2007). Prínos nového faktora ako je rodina do teórií migrácie priniesol nové aspekty na základe ktorých je jedinec motivovaný migrovať. Mzdové polepšenie už nenesie takú významnú úlohu v procese presídlenia. Silné rodinné väzby predstavujú negatívne personálne externality, ktoré znižujú možnosť rodiny vycestovať. Čím je rodina početnejšia tým viac sa znižuje jej migračný potenciál (Porumbescu, 2015) (Massey a kol., 1993). V prípade migrovania celej rodiny vzniká situácia keď do hostiteľskej krajiny imigrujú aj jedinci, ktorí nemigrovali na základe vlastného rozhodnutia čo môže negatívne ovplyvniť ich uplatnenie na pracovnom trhu (Massey a kol., 1993).

Rodina však poskytuje priestor pre rozloženie rizík súvisiacich s migráciou. V rozvojových krajinách je častým trendom vyslanie mladých mužov do zahraničia

zatiaľ čo starší zotrvávajú doma v práci, ktorá predstavuje istý príjem. Týmto spôsobom si rodina môže rozdeliť riziko, ktoré by mohlo mať vážne následky pre jedinca, ale na druhej strane môže jedinec, ktorý vycestoval, predstavovať nový vyšší príjem pre rodinu. Obzvlášť v rozvojových krajinách je riziko súvisiace so stratou zamestnania vyššie ako riziko v krajinách so silnejším sociálnym systémom a rozvinutým poisťným trhom (Kumpikaite a Zickute, 2012).

2.2.4 Teória sieťových väzieb

Podľa teórie sieťových väzieb rozsah rizík, súvisiacich s migrovaním ako sú psychologické a peňažné náklady, klesá s rastúcim počtom migrantov v hostiteľskej krajine. Príčinou tohto javu prístup k sieťovým väzbám, ktoré predstavujú už usadení migranti. Od usídlenej komunity migrantov očakávajú noví imigranti rôznorodú pomoc či už ide o hľadanie novej práce alebo vhodného ubytovania. Možnosť koexistencie v komunite spoluobčanov z materskej krajiny znižuje riziká spojené s presídlením a tiež umocňuje ďalšiu migráciu. Príkladom môže byť Írska komunita v USA, ktorá údajne predstavuje až 34 miliónov Írov v Spojených štátoch. Takýto migračný nárast sa však môže odzrkadliť na poklese cien a zamestnanosti a každý ďalší migrant bude predstavovať konkurenciu na pracovnom trhu. Spomínaný teoretický model patrí k teóriám radiacim sa k socioekonomickým (Jurčová, 2005).

2.3 Migračná terminológia

2.3.1 Migrant

Zaujímavosťou je, že tento dnes často skloňovaný pojem nemá žiadnu medzinárodne uznávanú definíciu. V minulosti bol pojem migrant vnímaný v zmysle odchodu jednotlivca za lepšími životnými a spoločenskými podmienkami pre migranta samotného či jeho rodinu. Podľa Organizácie spojených národov (ďalej už len OSN) je migrant definovaný ako osoba zdržujúca sa v cudzine po dobu dlhšiu ako jeden rok bez ohľadu na dôvody alebo spôsoby (či už legálne alebo nelegálne) migrácie. Tým pádom by podľa OSN podnikateľ alebo turista pobývajúci v cudzine menej ako 1 rok nebol považovaný za migranta. V skutočnosti sa však pojmom migrant označujú aj napríklad sezónny bri-

gádnici. V českých a aj slovenských oficiálnych textoch sa však uplatňuje slovo cudzinec. V oboch krajinách sa však postupne pojem migrant uchytáva a hlavne teraz v období migračnej krízy (rok 2015) je tento pojem stále častejšie spomínaný (Dumont a Andrlová, 2011).

2.3.2 Ekonomický migrant

Slovné spojenie ekonomický migrant značí osobu, ktorá opustí miesto svojho pobytu a usadí sa mimo krajiny pôvodu aby si zvýšila kvalitu života. Dnes sa tento pojem často používa na odlíšenie migrantov od utečencov utekajúcich pred prenasledovaním. Termín ekonomický migrant sa tiež používa na označenie osôb vstupujúcich do iného štátu bez povolenia alebo osôb zneužívajúcich azylový systém (Dumont a Andrlová, 2011).

2.3.3 Azyl

Azyl je ochrana, ktorú štát poskytuje na svojom území príslušníkovi tretej krajiny alebo osobe bez štátnej príslušnosti, ktorá sa vo svojom štáte pôvodu nemôže z oprávnených dôvodov zdržiavať z obavy pred jej prenasledovaním z rozličných dôvodov.

Pojem azyl má dva významy pričom ten prvý je geografického charakteru – územný a druhý sa nazýva diplomatický. Územný azyl je ochrana, ktorú štát na svojom území poskytuje stíhaným cudzím štátnym príslušníkom alebo osobám bez štátnej príslušnosti proti výkonu jurisdikcie štátu pôvodu. Diplomatický azyl je forma ochrany, ktorou štát môže poskytnúť ochranu mimo svojho územia. Môže ísť o budovy ambasád, sídla zástupcov diplomatických misií alebo na palubách lodí a lietadiel (Dumont a Andrlová, 2011).

3 Regionálny rozvoj

Najzákladnejším pojmom tejto multidisciplinárnej disciplíny je samotný pojem región. Podľa Wokouna sa v akademických kruhoch nevyskytuje jasná zhoda autorov na tom ako definovať pojem región (Wokoun a kol., 2008). Nejednotnosť pojmov mimo iného súvisí so samotnou potrebou využitia termínu región. V prírodovedeckých disciplínach je nutné skúmať región v zmysle fyzicko-geografického hľadiska. Predložená práca skúma socioekonomický charakter regiónu. Podľa Skokana sa v prípade socioekonomického charakteru regiónu sa jedná o zoskupenie populácie, prípadne vhodných oblastí, do určitej logicky štruktúrovanej jednotky za účelom efektívnejšej administrácie (Skokan a kol. 2008). Vo všeobecnosti je región subnacionálna vymedziteľná priestorová jednotka vo vnútri štátu, s rozlohou menšou ako štát a zároveň väčšou ako základná sídelná a správna jednotka – obec (Hudec a kol. 2009). Na regióny sa dá nazrieť ako na otvorený dynamický systém, ktorý je obsahovo štruktúrovaný väzbami a keďže je otvorený obsahuje vstupy aj výstupy. Pre región je typické, že transformuje vstupy na výstupy a zároveň je interaktívny k svojmu okoliu. Vďaka cieľavedomej ľudskej aktivite v spojení a realizácii stratégie rozvoja sa regióny stávajú ekonomicky a sociálne vyspelejšími alebo naopak zaostalejšími (Vystoupil, 2003).

3.1 Regionálne disparity

Definícia regionálnych disparít podľa OECD je nasledujúca: „*územná disparita indikuje mieru, do ktorej sa intenzita určitého ekonomického javu odlišuje medzi regiónmi v rámci danej krajiny.*“ (OECD, 2003) V podobnom znení disparity vníma aj medzinárodná organizácia práce, ktorá tiež naznačuje, že ide o rozdiely ekonomické a rozdiely v blahobyte. Podľa Tvrdeho sú regionálne disparity vzdialenosti medzi regiónmi v abstraktnom metrickom priestore. To znamená, že skúmanie rozdielov nemusí vyplývať z porovnávania ekonomických indikátor, ale tiež sociálnych, environmentálnych a tiež v rozdieloch v inováciách (Hančlová a Tvrdý, 2004).

Regionálne disparity môžu mať pozitívny a negatívny charakter. Pozitívny charakter predstavuje *silné stránky*, tie obvykle vyúsťujú do komparatívnej alebo konkurenčnej

výhody regiónu. Táto výhoda spočíva v nejakom unikátnom zdroji a o schopnostiach regiónu ako s týmto zdrojom vynaložiť (viď. Teória exportnej základne - Douglas North). Naopak slabé stránky vyúsťujú do chýbajúcich zdrojov a schopnostiach tie zdroje využiť (Kutscherauer, 2010).

Pre charakteristiku samotných regionálnych disparít je potrebné spomenúť pojem regionálna politika, ktorú môžeme definovať ako súbor opatrení, rozvojových a podporných aktivít, programov a trendov uskutočňovaných vládou, územnou samosprávou a záujmovými združeniami z rôznych sektorov na lokálnej a regionálnej úrovni s cieľom dosiahnuť hospodársky rozvoj. Atribútom regionálnej politiky je znižovanie disparít medzi úrovňami rozvoja jednotlivých častí v regióne, podporovať hospodársky a sociálny rozvoj a to najmä v oblasti aktivácie ich vnútorného potenciálu, zabezpečenia rastu kvality života a zabezpečenia udržateľného rozvoja regiónu (Kutscherauer, 2010). Rastúce disparity medzi regiónmi sú dôvodom na uskutočňovanie regionálnej politiky, ktorá je úzko previazaná na regionálny rozvoj, pretože jej nástroje pomáhajú zaostávajúcim regiónom dosiahnuť priemernú úroveň rozvinutých regiónov. Regionálna politika predstavuje rámec, na základe ktorého sa stanovujú pravidlá pre riešenie územných, sociálnych a hospodárskych rovnováh (Balajová 2003).

Regionálne disparity skúmajú rozdiely v miere nezamestnanosti, kvality technickej a dopravnej infraštruktúry, životného prostredia, výšku príjmov alebo odlišnú životnú úroveň obyvateľov v jednotlivých regiónoch. Regionálne disparity môžu byť na jednej strane podnetom pre rozvoj postihnutých regiónov, ale na druhej strane nadmerné rozdiely môžu mať za následok problémy predovšetkým v sociálnej oblasti, ktorá následne negatívne ovplyvňuje hospodársky rozvoj nie len samotného regiónu, ale celého štátu (Rydvalová, 2009).

3.2 Teórie regionálneho rozvoja

Teórie regionálneho rozvoja vznikali ako ucelený systém, ktorý vysvetľuje pôsobenie základných faktorov, subjektov, mechanizmov a ďalších súvislostí regionálneho rozvoja. Jednotliví autori skrz tieto teórie nachádzajú odpoveď na otázku: „ako rastú regióny?“. (Dawkins 2003). Medzi najzákladnejšie delenie sa považuje smerovanie rozvoja. Rozvoj smeruje buď k vyrovnávaniu rozdielov medzi regiónmi (*konvergenčné teórie*) alebo naopak k prehľbovaniu rozdielov (*divergentné teórie*). Zástancovia druhej skupiny predpokladajú pôsobenie mechanizmov, ktoré spôsobuje medziregionálne rozdiely (kumulatívne, koncentračné, selektívne mechanizmy) zatiaľ čo zástancovia teórií rovnováhy predpokladajú postupné znižovanie rozdielov (Vystoupil 2003). Podľa Blažka (2008) delenie teórií na spomínané dva smery je preceňované a vo svojej knihe poskytuje členitejšie delenie (Blažek a Uhlíř, 2008). Hirschmann (teória nerovnomerného rastu) popisuje negatívne polarizačné efekty tzv. back wash a zároveň pozitívne tzv. trickle down a spread effects, pričom autor sa klasicky radí k teóriám rovnováhy (Vystoupil 2003). Pri regionálnej politike je dôležitý pohľad na úlohu štátu v ekonomike. Štát sa v krajných prípadoch môže chovať tak, že do ekonomiky zasahuje a naopak tak, že jej necháva voľný priebeh. Delenie TRR podľa ekonomických škôl je preto veľmi častým javom a toto delenie bude dodržané aj v tejto práci.

3.2.1 Lokačné teórie

Pôsobenie ekonomických mechanizmov smeruje k regionálnej rovnováhe aj keď samotní autori predpokladajú vyrovnanie rozdiel ročne len 1-2 % (Sala-i-Martin 1996). Lokačné teórie vznikajú ako odozva na fakt, že ekonomických analýzach regiónu sa nevyskytoval aspekt priestoru. Preto sa autori začali zaoberať priestorovým umiestnením podniku pričom rozhodujúci faktor zohrávala minimalizácia dopravných nákladov (Dawkins, 2003). Modely lokačných teórií vychádzajú z učenia neoklasickej teórie. Základným predpokladom neoklasickej teórie je racionálne chovanie aktérov na trhu za účelom maximálneho zisku. V spojení s podmienkami dokonalej súťaže, informovanosti aktérov a plnom využití zdrojov sa dosiahne rovnováha. V takejto ekonomike sa nepredpokladá prehľbovanie regionálnych rozdielov. Respektíve za ich

existenciu by mohlo nedostatočné prispôsobenie kapitálu alebo pracovnej sily tržným princípom. Neoklasická ekonómia predpokladá značné zjednodušenia a celkom vynecháva faktory na strane dopytu (Vystoupil 2003).

Medzi zakladateľov sa radí Alfred Weber, ktorý definoval lokalizačné faktory ako sú náleziská surovín, pracovná sila a dopravné náklady. Zaviedol však aj pojem aglomeračné úspory, ktoré predtým obecné stanovil Alfred Marshal. Aglomeračné úspory vznikajú blízkosťou podnikov, ktoré zdieľajú pracovný trh, využívajú spoločné infraštruktúry, dodávateľov a technológie. Podľa Malmbergasú dnes významné mechanizmy posilňujúce konkurencie schopnosť vzájomne blízkych firiem prostredníctvom procesu učenia a tvorby inovácií (Blažek a Uhlíř, 2011).

Do regionálnych vied prispel aj tzv. Hottelingov model, ktorým autori vysvetľuje chovanie firiem na zjednodušujúcom príklade dvoch zmrzlinárov na pláži. Dvaja predajcovia sa budú snažiť získať aspoň časť tržného priestoru svojho konkurenta a preto budú presúvať svoje stánky bližšie k sebe (Blažek a Uhlíř, 2011). Vo svojej teórii využíva aj prvky behaviorálneho paradigmatu. To sa odzrkadľuje na chovaní zákazníka, ktorý uprednostní produkt pre ktorý musí uraziť kratšiu trasu (Dawkins 2003).

Teória centrálnych miest

Teória bola najprv vytvorená Christallerom, ktorú do ekonomických vied doviedol August Losche. Základom teórie je definovanie veľkosti trhu na ktorý má firma dosah. Veľkosť oblasti pôsobenia firmy je definovaná maximálnou vzdialenosťou, ktorú by bol zákazník ochotný prejsť. Geograficky by bola firma umiestnená v strede pravidelného šesťuholníka. Losch teóriu rozšíril a svoj model hierarchicky tvoril od najnižších stredísk (Peet a Harwick, 2009. Modely týchto teórií boli využité na nájdenie vhodného miesta pre obchody v USA a pri vytváraní sídelných zostáv v bývalom Československu (Musil, 2001).

3.2.2 Teórie vychádzajúce z Keynesiánskej ekonómie

Po skončení druhej svetovej vojny sa do popredia dostali teórie regionálneho rozvoja čerpajúce z keynesiánskej ekonómie, pravdepodobne najčastejšie spomínanými teóriami sú: teória rastových pólův (Perroux, Boudeville) a teória jadra a periférií (Bogdański, 2012). Keynesiánska ekonómia radí aby štát usmerňoval ekonomické procesy a tým by zamedzil rozširovaniu nechcených spoločenských javov ako je chudoba a nezamestnanosť. Podľa Johna Maynarda Keynesa ekonomiku do stavu nerovnováhy privádza nedostatočný dopyt a spotreba na strane kupujúcich alebo nízka aktivita investorov. Úlohou štátneho aparátu by preto mala byť riadená stimulácia za účelom zvýšenia dopytu – tým sa dá dosiahnuť zvýšenie objemu produkcie a v konečnom dôsledku aj zamestnanosť. Autori teórie regionálneho rozvoja si osvojili niektoré myšlienky keynesiánskej ekonómie. V oblasti regionálneho výskumu sa uplatnil pojem multiplikátor – ktorý tvrdí, že každé výdavky sú príjmom niekoho iného a že s rastúcimi príjmami sa zvyšuje spotreba. Pozitívom teórií jadro-periférie je snaha autorov o identifikáciu a klasifikáciu diferenciačných a nivelizačných mechanizmov na medziregionálnej úrovni (Wokoun a kol., 2011) (Bogdanskí, 2012).

Teória exportnej základne

Pod týmto pojmom vystupujú viaceré teórie, ktorých základnou myšlienkou je rozlišovanie zamestnanosti v základnom (exportnom) a doplnkovom sektore. Do základného sektoru patria odvetvia, ktoré produkujú statky a služby určené na export a doplnkovým sektorom sa teda rozumie odvetvie, ktoré prispieva k chodu základného sektoru. Najvýznamnejším autorom radiacim sa k tejto skupine autorov je američan Douglas C. North, ktorý prichádza s tvrdením, že úspech daného regiónu závisí na výrobe jeho exportnej komodity. North teda odmieta predošlé názory, ktoré zväčša vysvetľovali vývoj regiónu vo viacerých fázach, ktorými si každý región musí prejsť. Podľa jeho teórie región potrebuje vonkajší impulz, ktorým by sa stal export kľúčovej komodity. Podľa Blažka sú tri hlavné postuláty Northovej teórie: 1) región by mal byť definovaný územie so spoločnou exportnou základňou, 2) úspešnosť exportu statku z regiónu je určujúci pre mieru jeho ekonomického rastu, 3) exportná základňa je hlavným faktorom určujúcim abso-

lútny aj relatívny príjem v regióne a tým ovplyvňuje rozvoj obslužných služieb a atraktivitu. V praxi sa ukázal model exportnej základne pravdivý na základe analýzy vývoja USA. Avšak kritikou Northovej teórie je, že export nie je jediný významný faktor rozvoja, dokonca na príklade Európy je možné tvrdiť, že export nehral až tak významnú úlohu z hľadiska hospodárskeho rastu (Tiebout, 1956) (Wokoun a kol., 2011).

Teórie rastových pólov

Jeden z autorov teórie - Perroux tvrdí, že existujú hnacie a hnané odvetvia. Hnacie odvetvia sú rýchlo sa rozvíjajúce, dominantné firmy, ktoré neustále inovujú vysielajú signály do svojho okolia. Hnané odvetvia sú tie, ktoré všetky ostatné odvetvia, ktoré nemajú hnací charakter. Rozvíjajúci sa región vysielajú signály do svojho okolia. Na základe princípu polarizácie ekonomických aktivít tak dochádza k zvýšeniu hospodárskej výkonnosti celého regiónu. Hnacími odvetvami boli hlavne automobilový, chemický priemysel a oceľiarstvo (Wokoun a kol., 2008).

Boudeville naviazal na Perrouxa a svoju teóriu nazval teória rastových centier a os. Na príklade Francúzska rozdelil štát na polarizované oblasti, ktoré mali vo svojom centre metropoly, do ktorých mali prúdiť investície, ktoré by naštartovali rast ostatných regiónov (Vystoupil 2003, 118).

Teória kumulatívnych príčin

Švédsky ekonóm Myrdal prišiel s tvrdením, že zmena nevyvolá reakciu v opačnom smere, ale naopak ďalšie zmeny, ktoré ju umocnia. Zaviedol pojem obežnej kumulatívnej kauzality. V kontexte ekonomie teda pôsobenie tržných síl a pohyb kapitálu nevedú k zníženiu rovnováhy ale naopak k zvýšeniu rozdielov. Kumulatívne mechanizmy vedú k odčerpávaniu zdrojov rastu z menej vyspelých do vyspelých regiónov. Takýto odliv zdrojov sa nazýva *backwash effects* a naopak pozitívne efekty kumulatívnej kauzality pomenoval *spread effects* (Dawkins, 2003).

Teória nerovnomerného rastu

Hirschman zo svojich skúseností z rozvojových zemí, že pre strategické plánovanie je kľúčové nájsť skryté zdroje. Je treba prepojiť existujúce zdroje s tými skrytými a na to slúži tzv. *binding agent*, ktorý zdroje prepojí. Navrhuje investovať najprv do výroby aj v prípade keď chýba dostatočná infraštruktúra, pretože výroba by odštartovala rozvoj infraštruktúry. Podľa Hirschmana problémom v rozvojových krajinách nie je nedostatok kapitálu, ale jeho využitie. Práve z toho dôvodu navrhuje vytvoriť tzv. demonštračný efekt, čo by v praxi znamenalo dovoz a príliv investícií z vyspelých štátov. Hirschmann však nedoporučuje ťažbu alebo prvovýrobu produktu, ale zapojenie rozvojovej krajiny už do spracovania finálnych produktov (Wokoun a kol., 2008) (Dawkins, 2003).

Obecná teória polarizovaného rozvoja

John Friedmann pomenoval zaužívaný termín sever-juh novým pojmom a to jadro-periférie. Podľa neho sú znaky jadra nadpriemerná miera tvorby inovácií a vysoká koncentrácia riadiacich funkcií. Navrhol 6 kumulatívnych mechanizmov, ktoré stavajú jadro nad periférie: efekt dominancie, informačný, psychologický, výrobný, modernizačný efekt a efekt väzieb. Model jadra a periférie v jeho teórii predstavuje len druhý stupeň vývoja. (Dawkins, 2003, str. 18). Ostané vývojové stupne vzostupne: predindustriálna spoločnosť len s ostrovmi ekonomických aktivít, jadro-periférie, disperzia ekonomickej aktivity a nejakých riadiacich funkcií do periférií a integrovaná ekonomika (Peet a Harwick, 2009).

Podľa Vystoupila sa teóriám jadro-periférie dá vytknúť hrubé zjednodušenie pomenovaním prosperujúceho regiónu jadrom a naopak slabším perifériou. V skutočnosti sa jedná o kontinuum, teda plynulý prechod. Ďalej sa autori nezaoberajú úpadkom jadier a vznikom nových. Takýto zánik jadier je vo svete normálny, bývalé priemyselné oblasti, ktoré spĺňali kritériá jadra v minulosti sa dnes môžu stýkať s existenčnými problémami (Vystoupil 2003).

3.2.3 Štrukturalistické prístupy

Jedná sa o sériu teórií inšpirovaných marxizmom. Spoločným prvkom teórií radiacim sa k marxistickým je deduktívny charakter vychádzajúci z analýzy kapitalizmu (Vystoupil 2003). Marxistické teórie sa dá rozdeliť na dva prúdy a to teórie venujúce sa globálnej úrovni (tzv. *development economics*) a nižšej regionálnej úrovni. Globálnou úrovňou sa zaoberali napr. dos Santos a Frank, podľa nich jadro svetovej ekonomiky vykorisťuje vďaka svojmu mocenskému postaveniu periférie a tým prehĺbuje rozdiely. Marxistické teórie často využívajú historickú analýzu a tú možno uplatniť aj v teórii závislosti (*dependency theory*). Teória závislosti tvrdí, že bývalé kolónie zaznamenali rôznu rast a že príčinou pomalšieho rastu niektorých kolónií je, že disponovali vzácnymi prírodnými zdrojmi. V takýchto krajinách bol zavedený režim aký vyhovoval materským krajinám a umožnil vykorisťovanie (Blažek a Uhlíř, 2010).

Teória nerovnej výmeny

Autorom teórie je Arghiri Emmanuel, ktorý delí štáty do dvoch skupín – na vyspelé a rozvojové, líšia sa v úrovni mzdy. Ďalej tvrdí, že príčinou zaostalosti je vzájomný obchod vyspelej a rozvojovej krajiny (teda presný opak Ricardovej teórie o medzinárodnom obchode). Mzdy vyplácané robotníkom vo vyspelých krajinách nazýva *supermzdami* a mzdy v rozvojových krajinách zas mzdy pokrývajú náklady na existenčné minimum (Peet a Harwick, 2009). Autor historicky poukazuje na vplyv odborov v Británii, ktoré dosiahli vyššie mzdy ako dosiahol ekonomický rast počas industriálnej revolúcie. Svoju mzdovú teóriu potvrdzuje tvrdením, že na svete neexistuje štát, ktorý by dosiahol ekonomický rast v období keď bol na úrovni nízkej mzdy. Ako riešenie za redukciu regionálnych rozdielov navrhuje zavedenie zvláštnej dane na export z rozvojových krajín a využitie prostriedkov, ktoré štát nadobudne exportom na výrobu statku, ktorým nahradí dovoz (Blažek a Uhlíř, 2011).

Teória mezoekonomiky

Teória mezoekonomiky do veľkej miery popiera neoklasické teórie a tendenciu vyrovnávania rozdielov medzi regiónmi. V dokonalej súťaži by nemali existovať monopoly a oligopoly pretože narúšajú stabilitu ekonomickej rovnováhy. Autor Stuart Holland

poukazuje na veľké firmy ako zdroje regionálnych disparít. Takéto firmy vytvárajú zvláštny sektor tzv. *mezoekonomiku*. Firmy v sektore mezoekonomiky majú veľkú lobbyovaciu silu a tvoria machinácie v oblasti ziskov. Ich multinárodná štruktúra im umožňuje využívať daňové raje a lacnú zahraničnú pracovnú silu. Pracovnú silu hľadajú v rozvojových krajinách pričom menej vyspelé regióny vo vyspelých regiónoch strácajú svoju výhodu lacnej pracovnej sily. Na pomoc problémovým regiónom navrhuje Hol-land masívne investície do rozvoja nadpriemerne rastúcich odvetví (Bogdański, 2012) (Dawkins, 2003, str. 26).

3.2.4 Inštitucionálne prístupy

začali objasňovať regionálne rozdiely s dôrazom úlohu inštitúcií a ich historickým vývojom. Podľa autorov tohto prúdu je kľúčom k pochopeniu rozdielov hospodárskeho rastu venovať pozornosť 3 oblastiam. Prvou z takýchto oblastí sú technológie a technologické inovácie, druhou je záujem o fungovanie firmy (neoklasickí ekonómovia nevenovali pozornosť vnútropodnikovej organizácii práce, komunikácii a pod.) a treťou oblasťou sú inštitúcie. Autori inštitucionálnych teórií kladú dôraz na jedinečnosť inštitúcií, vzájomných kontaktov, spolupráci, procesu učenia sa a inovovania. Inštitucionálne teórie v súčasnosti predstavujú najdynamickejšie sa vyvíjajúci smer (Blažek a Uhlíř, 2011).

Teória výrobných okrskov

Jednou z najdôležitejších teórií vychádzajúcej z inštitucionálneho prúdu je teória výrobných okrskov. Teória vznikla na poklade analýzy regiónu tzv. tretieho Talianska. Ide o región málo industrializovaný a málo urbanizovaný, ktorého produkcia je zameraná na kvalitné a tradičné výrobky. Tento región zaznamenal relatívne rýchly hospodársky rast, ktorý bol uskutočnený hlavne malými podnikmi do 10 zamestnancov (Blažek a Uhlíř, 2011) Tieto malé podniky sa vyznačujú úzkou medzipodnikovou spoluprácou, rýchlou reakciou na meniaci sa dopyt, existenciou špecializovaných inštitúcií, ktoré plnia podporné funkcie podnikom. Špecifikom tohto ekonomického prostredia je tiež polarizácia pracovnej sily. Firmy využívajú kvalifikovanú pracovnú silu, ktorá je dobre

platená a potom zle ohodnotenú nekvalifikovanú pracovnú silu, ktorú tvoria dôchodcovia, matky na materskej dovolenke a študenti. Pričom výhodou druhej skupiny je ich nahraditeľnosť (Dawkins, 2003).

Ďalšia skupina autorov (napr. Piore a Sabel) zovšeobecnila teóriu o talianskych regiónoch do rámcu úvah o konci obdobia fordizmu a obohatila ju o globálne zmeny svetovej ekonomiky ako: skracovanie inovačného cyklu výrobku, nárast príležitostného zamestnania, obmedzenie skladovania (rozvoj častejších dodávok v menších množstvách). Ďalšími regiónmi, ktoré vykazovali charakteristiky výrobných okrskov sa stali Bádensko-Württembersko, Silicon Valley a Lyone. Ukázalo sa, že spoločné charakteristiky týchto oblastí sú: husté siete medzi podnikových väzieb medzi malými a strednými podnikmi, vzájomná dôvera a konkurenčné schopnosť vychádzajúca z inovácií nie cenovej súťaže. Kritikou teórie je predovšetkým unikátnosť a neprenosnosť špecifik týchto regiónov do iných regiónov. Medzi implementácie, ktoré sa vyvodzujú pre regionálnu politiku patrí investovanie do technologických parkov, inovačných infraštruktúr (v zmysle rekvalifikačných kurzov atď.) a do podporných služieb ako poradenské firmy (Ježek, 2000) (Dawkins, 2003).

3.3 Nomenklatúra územných štatistických jednotiek-NUTS

Pri skúmaní otázky regionálnych disparít sa otáznym stáva výber vhodných územných jednotiek. Z toho dôvodu sa bola v rámci Európskej Únie 26. mája 2003 zavedená tzv. nomenklatúra územných štatistických jednotiek –NUTS. Vytvorenie tohto regionálneho členenia spĺňa jednak štatistický účel (štatistickú službu má na starosti Eurostat) a tiež účel pre regionálnu politiku. Klasifikácia NUTS je hierarchická, rozdeľuje jednotlivé členské štáty na NUTS I, tie sa rozlišujú na NUTS II, tie sa ďalej delia na NUTS III. Každý štát má právo stanoviť si podrobnejšie územné členenie. Vo všeobecnosti sa pod správnu jednotkou rozumie zemepisná oblasť so správnym orgánom, ktorý má právomoc prijímať správne alebo politické rozhodnutia pre túto oblasť (Kutscherauer, 2010)

Podľa nariadenia Európskeho Parlamentu a Rady č. 1059/2003 je pre spoločnú klasifikáciu územných jednotiek stanovená minimálna a maximálna hodnota pre základné tri úrovne. Hodnotou sa rozumie počet obyvateľov, na úrovni NUTS I je to minimum 3 milióny a maximum 7 milióny obyvateľov. Pre NUTS II – 800 000 až 3 milióny a pre NUTS III – 150 000 až 800 000 obyvateľov (Wokoun 2008).

4 Analytická časť

4.1 Migrácia v Grécku

Migračný charakter v Grécku sa nejdenný krát zmenil v priebehu posledných dvoch storočí. Štát si prešiel dvomi veľkými emigračnými vlnami – jednou na začiatku 20. storočia a druhou po druhej svetovej vojne. Neskôr v 70. rokoch sa z krajiny emigrácie stala krajina prijímajúca imigrantov. Dnes v časoch keď Grécko ostalo zasiahnuté ekonomickou krízou a tiež utečeneckou krízou sa krajina opäť stáva krajinou z ktorej sa emigruje. Zmenil sa však charakter emigrantov. V minulosti sa jednalo predovšetkým o málo školených pracovníkov a dnes opúšťajú grécke hranice predovšetkým mladí a vysoko vzdelaní ľudia. Podstatu emigračných a imigračných vln možno hľadať vo výške príjmov a tiež v miere nezamestnanosti. Za posledných pár rokov sa miera nezamestnanosti mladých pohybovala na takmer historických maximách to znamená 50 až 60 %. Pre mladých vzdelaných ľudí, ktorí majú k dispozícii informácie a Internet v spojení s voľným pohybom v rámci Schengenskej zóny, predstavujú hospodársky silné krajiny ako Nemecko, Veľká Británia, Holandsko a severské krajiny útočisko. Grécko čaká neľahká úloha tvorby lepšieho prostredia v ktorom by si mladí Gréci vedeli predstaviť budúcnosť. Dnes však Grécko púta svetovú pozornosť v dôsledku utečeneckej krízy, ktorá sa stále stupňuje a na Grécko je vyvíjaný tlak aby učinilo opatrenia, ktoré sa od neho očakávajú (Triandafyllidou, 2013).

4.2 História Gréckej migrácie

Prvá z dvoch veľkých migračných vln Grécka sa začala už koncom 19. storočia a trvala asi do roku 1920. V tomto období emigrovalo 5 % gréckej populácie, zväčša do Spojených Štátov. Príčinou migrácie boli pracovné pozície v Amerike, ktoré boli atraktívne pre mužov avšak do roku 1920 sa takmer 60 % z nich vrátilo späť do Grécka. Druhá – výraznejšia vlna sa odohrala v rokoch 1955 až 1977 kedy emigrovalo až 14 % z celkovej populácie. Cieľové destinácie predstavovali predovšetkým úspešné krajiny ako Západné Nemecko, Škandinávské krajiny, Austrália, Kanada a USA. Jednalo sa gendrovo vyrovnanejšiu vlnu, 59 % boli muži. Nižšia však bola aj návratnosť. Do Gréc-

ka sa do roku 1977 vrátilo len necelých 53 % vycestovaných. Po vzdelanostnej stránke v minulosti emigrovali z 86 % Gréci, ktorí dokončili len základnú školu, 7 % bolo negramotných a 1 % predstavovali držiteľia univerzitných diplomov. V roku 1970 Grécka vláda vydala reformu, ktorej cieľom bolo prilákať emigrantov späť do Grécka. V roku 1973 sa Západné Nemecko dostalo do ekonomickej recesie a znevýhodňovalo imigrantov. A v roku 1980 Grécko a Západné Nemecko podpísali bilaterálnu zmluvu o reparáciách gréckych migrantov (Cavounidis, 2011).

4.3 Súčasný stav migrácie

Koncom 70. rokov bol zaznamenaný príliv Grékov zo zahraničia a takisto imigrantov z Afriky a z Ázie. Jednalo sa predovšetkým o imigrantov z Egyptu, Pakistanu a Filipín. Významným míľnikom v rámci imigrácie bol rozpad Sovietskeho bloku a liberalizácia strednej a východnej Európy. V roku 2001 bol podiel zahraničných obyvateľov 8 až 9 % z celkovej populácie, čo predstavovalo 762 000 imigrantov. O desať rokov neskôr vzrástol počet imigrantov na 914 000. Aktuálne, viac ako tri štvrtiny imigrantov Grécka pochádza z post-socialistických režimov. Zlá ekonomická situácia zapríčinila pokles počtu zaregistrovaných cudzincov až do roku 2008. Vtedy začal nečakane narastať počet ilegálnych migrantov cestujúcich z Turecka cez Grécko. A v júny 2014 počet žiadateľov o azyl vzrástol na 450 000 (Cavounidis, 2015) (Triandafyllidou, 2015).

I keď začiatky utečeneckej krízy sa viažu predovšetkým k roku 2015, v skutočnosti Frontex uvádza, že nelegálne prekračovanie hraníc cez Turecko do Grécka sa začalo už na prelome rokov 2008-2009. V tomto období prekročilo turecko-grécku hranicu 40 000 nepravidielných migrantov. Podľa IOM je nepravidielný migrant občan, ktorý nemá zaradené legislatívne nevyhnutnosti, ktoré súvisia s jeho migrovaním. Využitie slova ilegálna migrácia je podľa IOM používané predovšetkým s pašeráctvom a únosom ľudí. Medzi najčastejšie spôsoby migrácie z Afriky, Blízkeho a Stredného východu patrí cesta cez východnú stredomorskú trasu, ktorá pozostáva z prechodu pozdĺž rieky Evros (to jest prírodná hranica medzi Tureckom a Gréckom) a cesta loďou (skrz Egejské more a ostrovy nachádzajúce sa v Gréckych NUTS II regiónoch – Severoegejský región

a Juhoegejský región) a letecká cesta priamo z Istanbulu. Menej využívanými cestami sú pozemná cesta z Turecka do Bulharska alebo plavba cez Cyprus (Frontex, 2015).

V lete roku 2010 náhle vzrástol počet migrantov zo Sýrie, Iraku a Afganistanu. Grécka vláda požiadala európsku agentúru Frontex o vybudovanie plotu pozdĺž turecko-gréckych hraníc. V októbri toho istého roku prekračovalo hranicu denne 300 utečencov, čo vyvolalo intervenciu Frontexu- RABIT (Rapid Border Intervention Team), ktorá zahŕňala zapojenie 175 strážcov do oblasti hraníc. V marci roku 2011 bola dokončená výstavba plotu, ktorý len mierne spomalil prívál utečencov to spôsobilo zvýšenie atraktívnosti cesty cez more (Triandafyllidou, 2013). Atraktívnosť cesty cez more umocnilo rozšírenie prevážačov z Turecka, ktorí sú koncentrovaní nie len v Istanbulu, ale aj Izmiere, Edirne a Ankare. Prevážači nie sú výhradne Turci, ich národnosť často korešponduje s osobami, ktorých prevážajú. Ďalším faktorom, ktorý zjednodušuje cestu utečencov z Afriky, bola vízová politika Turecka voči africkým štátom (Frontex, 2016).

Zvyšujúca migrácia sa prejavila nárastom letov do Európskej Únie v rokoch 2013-2014 o 6 %. V lete roku 2015 bol najväčší počet detekovaných ľudí prekračujúcich hranice práve cez východnú stredomorskú cestu. Najväčší podiel na počte majú Sýrčania, avšak ku koncu roku vzrástol počet Afgancov. Najobľúbenejšou traťou sa stala cesta cez Egejské more. S nárastom významu východnej trasy klesá počet migrantov na západnej strane. Priamu súvislosť zohráva v tomto prípade geografická vzdialenosť Sýrie a Afganistanu. Východná trasa je taktiež najnebezpečnejšia. Na tejto trase sa stratilo a zomrelo najviac osôb. Podľa IOM za rok 2015 je nezvestných 3770 ľudí, ktorí sa snažili o ilegálne prekročenie hranice (Frontex, 2016) (Refugees/Migrants Emergency Response – Mediterranean – UNHRC, 2016).

Tabuľka 1 Vývoj počtu nepravidelnej migrácie cez východnú stredomorskú trasu

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
celkovo	39 975	55 688	57 000	37 200	24 800	50 830	885 386
skrz pevninu	11 127	49 513	55 558	32 854	12 968	6 777	12 207
skrz more	28 848	6 175	1 467	4 370	11 831	44 057	873 179

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Frontex)

Migranti zo Sýrie a Afganistanu sú majoritou medzi nepravidelnými migrantmi. Za ich vysoký podiel môže aj fakt, že pri žiadaní o azyl sa veľmi často vydávajú za utečencov zo Sýrie a Afganistanu, keďže pravdepodobnosť získania azylu v Európskej únii sa zvyšuje, ak žiadateľ o azyl pochádza z krajiny, ktorá je vyhodnotená za nebezpečnú. Azylové právo EÚ považuje za bezpečnú krajinu takú, v ktorej je demokratický systém, kde vo všeobecnosti neexistuje prenasledovanie, mučenie, neľudské zaobchádzanie a kde nehrozí ozbrojený konflikt (Frontex, 2015) (Cavounidis, 2015).

Podľa agentúry Frontex je na ostrovoch Leros, Lesbos, Samos, Chios, Kos najvyšší počet detekovaných ilegálnych alebo nepravidelných migrantov. Na tejto trase dochádza k početným úmrtiam pri snahe vylodiť sa na jednom z ostrovov. Z Tabuľka 1 vypláva, že atraktivita prepravy cez more sa zvyšuje. Táto skutočnosť je spôsobená tým, že celkový počet migrantov narastá a pri takomto množstve sa znižuje pravdepodobnosť, že cez 12 km hraničnú oblasť prejde vysoký počet osôb bez povšimnutia pohraničnej stráže. Zatiaľ čo trasa cez Egejské more umožňuje vstúpiť na územie EÚ skrz grécke ostrovy, ktorých početnosť obmedzuje efektívnosť hraničnej stráže (Frontex 2016).

4.4 Ostrovy v Egejskom mori

Lesvos, Kos, Leros, Chios a Samos sú ostrovy najviac ovplyvnené utečeneckou krízou. Ležia v regiónoch Severného a Južného Aegeanu. Na ostrove Lesvos v čase od januára do augusta v roku 2015 bol zaznamenaný nárast počtu utečencov o 1115 % oproti roku

2014 v tom istom časovom rozpätí. Na ostrove Chios bol zaznamenaný nárast o 921 % na Samose o 700 % (Frontex, 2016). Práve na týchto ostrovoch sú migračné vlny najvýraznejšie v porovnaní s inými destináciami či už absolútnom zmysle alebo relatívnom na veľkosť ostrovov. Infraštruktúra na ostrovoch je preťažená a náklady spojené s prepravou predstavujú tlak na spomínané ostrovy. Situáciu zhoršuje fakt, že päťica ostrovov je považovaná za turistické oblasti. Pre pokles turizmu sa ocitajú regióny v situácii keď potrebujú ekonomickú podporu. Od zasiahnutých oblastí sa tiež očakáva, že sa postarajú o imigrujúcich utečencov, čo ich stavia do neľahkej úlohy pretože ubytovacie kapacity ani infraštruktúra nie sú dostačujúce pre vysoký počet osôb. Na Lesvose je aktuálna kapacita 3500 miest, ale reálny počet osôb sa pohybuje nad štyri tisíc. Na ostrove Chios je situácia najvážnejšia pretože počet migrantov dvojnásobne prevyšuje kapacitné možnosti (UNHRC, 2016). Situácia na Samose je obdobná ako na predchádzajúcich menovaných ostrovoch. Na južnejších ostrovoch, ktoré patria pod región Južného Aegeanu sú kapacity stredísk dostačujúce. Podľa Gréckeho ministerstva Hospodárstva, Rozvoja a Turizmu sa výdavky na starostlivosť o utečencov pohybujú v státisícových hodnotách eur za mesiac. Konkrétne na Lesvose náklady dosahujú viac než 800 000 eur. Na ostrove Chios boli vybudované kempy na, ktoré bolo použitých asi 260 000 eur. Prepravné náklady z ostrovu Kos na Grécku pevninu sú vyčíslené na 35 000 eur na jedno plavidlo denne. Nevyhnutné sú však aj výdavky na opravu poškodených budov, parkov, verejného osvetlenia a infraštruktúry v centrách miest, kde sa koncentrujú migranti (Ministerstvo Rozvoja a Turizmu, 2015).

Pevninské Grécko zasiahla migračná kríza hlavne v oblastiach väčších miest a prístavných miest. Utečenci sú premiestňovaní z kapacitných dôvodov do väčších miest, kde často pobudnú týždne aj mesiace. Podľa Triandafyllidou je Grécky azylový systém nefunkčný a z toho dôvodu azylový proces trvá dlhšie ako je štandardom v EÚ. Európska azylová politika tzv. Dublinská Regulácia III udáva, že úloha spracovania žiadostí o azyl pripadá na prvú bezpečnú krajinu do ktorej sa žiadateľ dostane. Nepripravenosť Grécka na vlny žiadateľov o azyl spôsobuje narušenie Dublinskej regulácie a azylová legislatíva sa spracúva už aj v iných štátoch EÚ. Vo veľkých mestách ako sú Atény sa zdržiavajú utečenci čakajúci na azyl. Situácia v roku 2012 vyvrcholila

v dohodu, medzi IOM a Gréckym Ministerstvom verejného poriadku a ochrany obyvateľstva, o reparácii v hodnote 10 miliónov eur. Podstatou programu bolo dopraviť nelegálnych migrantov späť do krajín ich pôvodu. Spomínané ministerstvo tiež spustilo akciu Xenios Zeus, ktorej podstatou bola kontrola migrantov zdržiavajúcich sa v Aténach a ďalších veľkých mestách. Paradoxom pre Grécku migračnú krízu je tenká hranica medzi migrantom a nelegálne sa zdržiavajúcim človekom v krajine. V roku 2009 v čase ekonomickej krízy vzrástla nezamestnanosť. Migranti pracujúci v Grécku predstavujú citlivú časť pracujúcej vrstvy. Pretože migrant má právo na legálny pobyt v Grécku len vtedy keď každý jeden alebo každý druhý rok dokladuje, že je zamestnaný a platí si poistenie. V čase krízy keď nezamestnanosť dosahuje rekordnú hranicu môžu nízko kvalifikovaní cudzinci veľmijednoducho prísť o zamestnanie a keď do ďalšieho roku alebo dvoch rokov nie sú schopní dokladovať, že sú zamestnaní stanú sa z legálnych migrantov ilegálni. Migrant s ilegálnym statusom si zamestnanie nájsť nesmie. Cudzinci v Grécku najčastejšie pracujú v oblasti konštrukčných prác a v sektoroch ako reštauračné, dopravné, upratovacie služby a turizmus (Triandyfillidou, 2015).

Utečenci väčšinou nechcú ostať v Grécku pre jeho zlú hospodársku situáciu a oslabený sociálny systém. Podľa Dublinskej dohody si však o azyl musia požiadať v Grécku. Pre slabú informovanosť si mnohí z nich neuvedomujú, že požiadanie o azyl v Grécku neznamená, že v Grécku ostanú. Je pravdepodobné, že žiadateľ bude premiestnený z Grécka do inej krajiny únie. Jedinec si však nemôže vybrať krajinu kam ho umiestnia preto sa mnohí utečenci spoľahnú na prevážačov a pokúsia sa o posun hlbšie do teritória EÚ. Práve z tohto dôvodu je na ostrovov v Egejskom mori a v Aténach potrebná prítomnosť NGO a dobrovoľníkov, ktorí dokážu posunúť informácie utečencom v jazyku pre nich zrozumiteľnom (Triandafyllidou, 2015).

5 Regionálny rozvoj v Grécku

Konvergencia je dnes primárnym cieľom regionálnej politiky. Na tento fenomén upozorňujú školy teórií regionálneho rozvoja. Pre regionálny rozvoj Grécka predstavovala teória rastových pólov hlavný smer regionálnej politiky do sedemdesiatych rokov 20. storočia. Región v oblasti Atén a v oblasti mesta Solún predstavovali urbanizované strediská rastu s dynamickými odvetviami. V rokoch 1950-1960 predstavovali Atény mono-polárny pól rozvoja, ktorý do konca šesťdesiatych rokov vystriedal bipolárny model s druhotným rozvojovým pólom- Solúnom (Christofakis, 2011). Zameranie regionálnej politiky bolo vytvorenie rivalských miest, ktoré by zamedzili danému rastu dvoch pólov. V spomínanej teórii pokračovalo Grécko aj naďalej a začalo reformovať regionálnu politiku. V roku 1999 vznikla hierarchické členenie gréckych oblastí, ktoré delilo regióny do siedmych skupín (Psycharis a kol., 2014).

- Metropolitné centrá: hlavné urbanizované centrá, ktoré zohrávajú významnú rozvojovú úlohu na národnej úrovni. S potenciálom chopiť sa medzinárodnej ekonomickej role. Do tejto skupiny patria Solún a Atény.
- Brány – rozcestníky trans-európskej siete: Urbanizované centrá, ktoré slúžia ako vstup a výstup do krajiny, ktorých lokalita môže zohrávať úlohu špecializovaného medzinárodného pólu.
- Rastové póly: Pólom je oblasť s dostatočnou populáciou, bežne nad 100 000 obyvateľov, s dostatočnou infraštruktúrou a aspoň jednou hospodárskou aktivitou, ktorej atraktivita bude dostačujúca na vytvorenie dynamickej rozvojovej klímy.
- Póly cez hraničnej spolupráce: Hraničné mestské oblasti, ktoré sú situované blízko hlavných dopravných os a preukazujú tiež charakteristiky rastových pólov.
- Hraničné alebo ostrovné oblasti rastových centier: Periférne pevninské alebo ostrovné oblasti, ktoré potrebujú rozvinúť mestské oblasti, kde by sa koncentrovali ekonomické aktivity.

- Rozsiahlejšie mestské oblasti: Kde je nevyhnutné transformovať už vytvorené mestské oblasti, ktoré sa sformovali v minulosti
- Regionálne centrá, prefektúry a miestny rozvoj: Dynamické mestské oblasti, hlavné mestá prefektúr a miestne rozvojové (Christofakis, 2011).

Odpovede na otázku konvergenzie či divergencie v rámci Grécka sú nejednotné a autori uskutočnili analýzy na úrovniach NUTSII aj NUTS III. Na úrovni NUTSIII sa niektorí zhodujú, že ku konvergencii dochádza avšak k veľmi miernej a pod priemerom EÚ. Na úrovni NUTSII existujú podobnosti v rozvoji medzi niektorými regiónmi avšak pár regiónov sa chová inak ako zvyšok. Regionálny rozvoj pozmenil svoje smerovanie v časoch ekonomickej krízy, ktorá zasiahla Grécko v roku 2008. Do tohto roku vykazovali regióny istú nízku mieru konvergenzie, ale kríza zmenila ekonomickú situáciu jak v periférnych oblastiach tak v oblastiach jadra štátu (Capello, 2011) (Goletsis a Chletsos, 2011).

5.1 Indikátory regionálneho rozvoja

Nasledujúca časť analýzy sa bude zaoberať šiestimi vybratými indikátormi, na ktorých bude demonštrovaný ekonomický vývoj Grécka.

5.1.1 Hrubý domáci produkt

Posledné dostupné údaje sú pre rok 2013 avšak z dostupných dát je vidieť, že všetky regióny s výnimkou Západnej Macedónie dosiahli v sledovanom období svoj vrchol v roku 2008. Naopak Epirus je jediným regiónom, ktorému sa z roku 2012 na 2013 podarilo HDP zvýšiť. Rastové póly Atény a Solún, v regiónoch Attica a v Strednej Macedónii s najvyšším podielom HDP. Obdobne v týchto regiónoch je variačné rozpätie najväčšie, potom nasleduje Kréta a Tesália. Severný Aegean, ktorý patrí medzi regióny najviac postihnuté migračnou krízou vykazuje prekvapivo najnižšie hodnoty variačného rozpätia – 781 miliónov. Južný Aegean – 2072 miliónov eur. Priemerný pokles pre všetky regióny z najúspešnejšieho roku na rok s najnižšou hodnotou HDP je 24 %. Nadpriemerný relatívny pokles (zostupne) vykazujú regióny: Západná Macedónia, Iónske ostrovy, Stredné Grécko, Stredná Macedónia, Peloponéz, Južný Aegean a Attika.

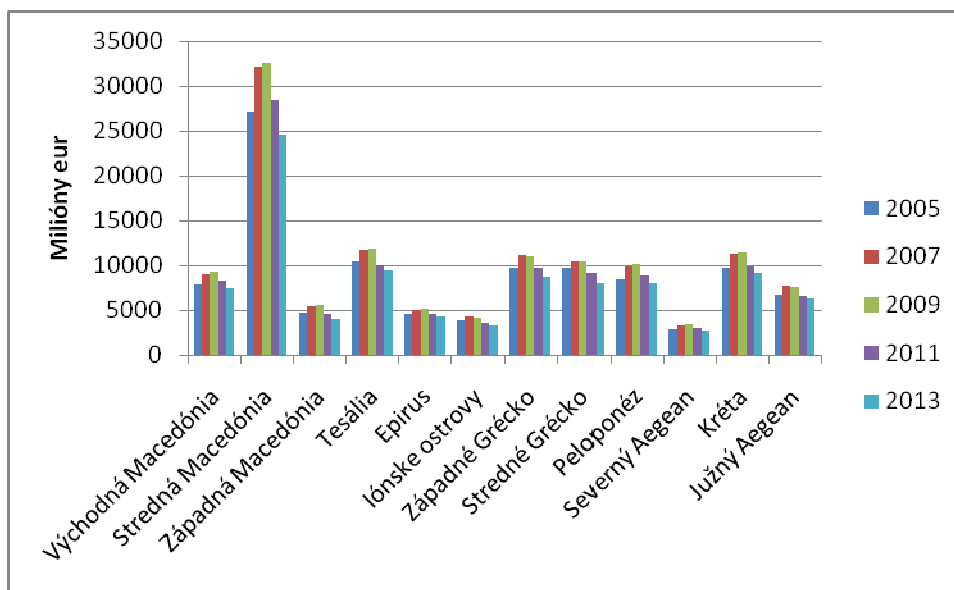
Treba však pripomenúť, že vypovedajúca hodnota indikátoru siaha len do roku 2013 a práve roky 2014 a 2015 zasiahli ostrovy v Egejskom mori najviac. Práve v roku 2013 nastal pokles migrácie cez pevninu a zároveň začal narastať význam cesty cez Egejské more.

Tabuľka 2 Vývoj HDP v miliónoch eur

NUTS II región	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	%
Východná Macedónia	8 998	9 520	9 273	9 134	8 223	7 653	7 416	22,10%
Stredná Macedónia	32 173	33 465	32 539	30 587	28 401	26 109	24 571	26,58%
Západná Macedónia	5 433	5 490	5 540	5 038	4 583	4 304	3 973	27,63%
Tesálie	11 708	12 158	11 809	10 975	10 042	9 505	9 488	21,96%
Epirus	5 040	5 196	5 105	4 974	4 621	4 242	4 315	18,36%
Iónske ostrovy	4 287	4 466	4 195	4 000	3 531	3 402	3 247	27,30%
Západné Grécko	11 172	11 412	10 993	10 769	9 749	9 163	8 691	23,84%
Stredné Grécko	10 496	10 861	10 442	9 867	9 099	8 543	7 973	26,59%
Peloponéz	9 869	10 110	10 078	9 436	8 838	8 241	8 031	20,56%
Attika	111 435	116 093	114 974	110 185	101 335	94 951	87 081	24,99%
Severný Aegean	3 307	3 494	3 403	3 230	2 954	2 784	2 713	22,35%
Kréta	11 240	11 770	11 473	10 796	9 827	9 067	8 950	23,96%
Južný Aegean	7 672	8 062	7 607	7 220	6 549	6 240	5 990	25,70%

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe dát z OECD)

Na priloženom grafe je možné vidieť, že pokles HDP nastal vo všetkých regiónoch. Gaki a kol. zistili, že turistické regióny sú viac imúnne voči ekonomickejkríze ako ostatné regióny (Karoulia, 2015). Preto by sa dalo tvrdiť, že v ostrovných regiónoch vo východnej časti krajiny, môže za pokles HDP predovšetkým migračná kríza. Južný a Severný Aegean však v celkovom HDP nezaznamenali pokles výraznejší než v iných regiónoch. Naopak v nasledujúcom indikátore HDP na jedného obyvateľa je pokles v Južnom Aegeane najvyšší z celého Grécka. Uvedený graf nereprezentuje údaje pre región Attika, pretože sa jedná o metropolitný región, ktorého rozsah dát skresľuje rozdielnosť vývoja v ostaných regiónoch. Úroveň HDP v Attike roku 2005 bola 93 503 miliónov eur a v roku 2013 bol pokles HDP na úrovni 87 081 miliónov eur.

Graf 1: Vývoj HDP v regiónoch (bez regiónu Attika)

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z OECD)

5.1.2 Hrubý domáci produkt v prepočte na jedného obyvateľa

Indikátor HDP na jedného obyvateľa je vhodnejší pre hodnotenie životnej úrovne. Pretože zohľadňuje veľkosť ekonomiky vyjadrenú počtom obyvateľov a tiež rozdiely v cenovej hladine medzi jednotlivými regiónm. Stĺpec % zobrazuje percentuálny pokles HDP z najvyššej hodnoty na najnižšiu. V prípade indikátoru HDP na jednu osobu je vidieť, že najväčší pokles v absolútnej aj relatívnej hodnote nastal v regióne Južný Aegean, v ktorom sa nachádzajú ostrovy zasiahnuté migračnou krízou. Iónske ostrovy, nachádzajúce sa mimo migračnej trasy zaznamenali najnižší relatívny pokles HDP. V poradí druhý najnižší relatívny pokles HDP na jednu osobu nastal v regiónoch na západnej strane Grécka: Epirus a Západné Grécko. Attika ako región v ktorom sa nachádza hlavné mesto a viacero prístavných miest do, ktorých sú posielaní utečenci z ostrovných oblastí, zaznamenala podpriemerný relatívny pokles 21 % (celkový priemer je 23 %), ale na druhej strane v absolútnych hodnotách je úbytok HDP druhý najvyšší. Attika spolu s Južným Aegeanom tvoria najbohatšie regióny v Grécku. Hospo-

dársky menej vyspelými regiónmi sú: Východná Macedónia, Tesália a Západné Grécko.

Tabuľka 3 Vývoj HDP v prepočte na jedného obyvateľa v eurách

NUTS II	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	%
Východná Macedónia	14 825	15 693	15 285	15 064	13 391	12 271	12 045	23%
Stredná Macedónia	16 655	17 248	16 689	15 642	14 653	13 645	12 912	25%
Západná Macedónia	18 499	18 715	18 900	17 206	15 823	15 051	14 103	25%
Tesália	15 896	16 519	16 045	14 917	13 545	12 757	12 829	23%
Epirus	14 394	14 700	14 294	13 888	13 105	12 206	12 556	17%
Iónske ostrovy	18 866	19 414	18 006	17 066	15 847	16 099	15 519	14%
Západné Grécko	15 140	15 411	14 781	14 444	13 626	13 451	12 838	17%
Stredné Grécko	18 886	19 578	18 835	17 795	16 230	15 075	14 175	28%
Peloponéz	16 608	17 058	17 035	15 979	14 927	13 870	13 638	20%
Attika	27 536	28 490	28 049	26 797	25 098	24 095	22 397	21%
Severný Aegean	16 469	17 435	17 005	16 167	14 538	13 393	13 329	24%
Kréta	18 567	19 373	18 799	17 621	15 807	14 398	14 217	27%
Južný Aegean	25 115	26 295	24 703	23 311	20 025	18 064	17 581	33%

5.1.3 Nezamestnanosť a nezamestnanosť v sektore obchodu, ubytovania, stravovania a dopravy

Nezamestnanosť patrí medzi hlavné ekonomické indikátory na príklade Grécka je vidieť dopady ekonomickej recesie, ktorá nastala v roku 2008. V roku 2008 bola priemerná nezamestnanosť na úrovni 7,6 % nuž v roku 2012 už 24,2 % a v roku 2013 sa dostala na maximum 27,3 %. Od roku 2013 mierne klesá. Od roku 2005 nezamestnanosť vo všetkých 13 regiónoch postupne klesala s výnimkou Iónskych ostrovov. O dva roky neskôr sa 12 regiónov dostalo pod úroveň 10 %, jedine Západná Macedónia bola na úrovni 12,09 %, práve v Západnej Macedónii bola nezamestnanosť v roku 2005 najvyššia a za dva roky sa znížila o takmer viac ako 6 %. V roku 2008 sa nezamestnanosť zvýšila len v regiónoch Západná Macedónia, Tesália, Západné Grécko (len o 0,03 %) a Južný Ae-

gean. V Severnom Aegeane dosiahla toho roku najnižšiu hodnotu spomedzi všetkých regiónov v sledovanom období. V počiatkoch krízy na prelome rokov 2008 a 2009 sa nezamestnanosť zvýšila takmer vo všetkých regiónoch a najviac vo Východnej Macedónii, Attike a Južnom Aegeane, šlo o nárast v priemere 2,39 %. Priemerný pokles Príloha 1: Zamestnanosť v hotelovom sektore (v absolútnom počte nezamestnaných) v sektore do, ktorého sa radí turizmus je 17,83 % v sledovanom období. Najnižší pokles nezamestnanosti vykazuje prekvapivo Severný Aegean (6,40 %). Ostatné ostrovné regióny vykazujú nad priemerný pokles (Južný Aegean- 19,64 %, Iónske ostrovy- 20,77 %).

Tabuľka 4 Vývoj nezamestnanosti v relatívnej hodnote

NUTS II región	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Východná Macedónia	11,88	10,98	9,72	8,68	10,93	14,24	19,87	22,46	26,39
Stredná Macedónia	11,06	9,33	8,94	8,33	9,91	13,48	19,54	26,01	29,97
Západná Macedónia	18,05	14,16	12,09	12,48	12,47	15,45	23,18	29,89	31,8
Tesália	9,46	8,16	7,78	8,35	9,24	12,08	16,79	22,62	25,36
Epirus	11,54	9,81	9,94	9,92	11,24	12,59	16,72	22,87	27,81
Iónske ostrovy	8,57	11,16	9,01	8,5	9,73	14,84	14,18	14,65	18,32
Západné Grécko	10,54	9,5	9,62	9,65	9,5	11,67	17,32	25,5	28,32
Stredné Grécko	10,95	9,16	9,41	8,51	10,49	12,56	18,94	27,77	27,94
Peloponéz	8,7	7,7	7,54	7,14	8,01	9,85	14,19	19,85	22,47
Attika	8,82	8,28	7,56	6,46	8,85	12,29	17,6	25,35	28,18
Severný Aegean	10,19	9,38	7,92	4,53	5,97	9,03	14,38	21,15	21,35
Kréta	9,26	8,77	9,1	8,1	12	14,23	14,97	15,11	20,74
Južný Aegean	7,08	7,03	5,24	6,31	8,85	11,68	15,35	21,76	24,42

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z OECD)

5.2 Medzi regionálna migrácia

Dopad migračnej krízy sa môže prejaviť na emigrácii z regiónov zasiahnutých krízou. Medzi najviac krízou zastihnuté regióny patria ostrovy v Egejskom mori a Atény. Me-

dzi regionálnu migrácia je sčítavaná a vyhodnocovaná každých 10 rokov pri sčítaní ľuďu. Z toho dôvodu sú dostupné údaje v rokoch 2001 a 2011. Nasledovné údaje predstavujú čistú migráciu (*net migration*) to znamená, že od počtu emigrovaných bol odčítaný počet prisťahovaných. Tabuľka tiež zohľadňuje vek migrantov, respektíve vyčleňuje skupiny mladých 15 až 29 ročných. Záporné číslo teda reprezentuje región, kde je väčší úbytok obyvateľstva. Zvýšenie počtu prisťahovaných z roku 2001 na rok 2011 sa udialo v: Tesália, Iónske ostrovy, Západné Grécko, Peloponéz, Attika. V kategórii mladých sa jedná o regióny: Stredná Macedónia, Západná Macedónia, Tesália, Iónske ostrovy, Stredné Grécko, Peloponéz, Kréta a Južný Aegean. V prípade Južného Aegeanu, kde nastal pokles sa migračné saldo znížilo, ale v rámci migračného salda mladých ľudí nastalo zvýšenie. V severnom Aegeane nastal v oboch prípadoch pokles kladného salda. Z metropolitnej oblasti Attika emigruje výrazne viac ľudí ako imigruje a tento jav sa v prípade mladých ešte viac prehĺbil.

Tabuľka 5 Migrácia v rámci regiónov NUTS II

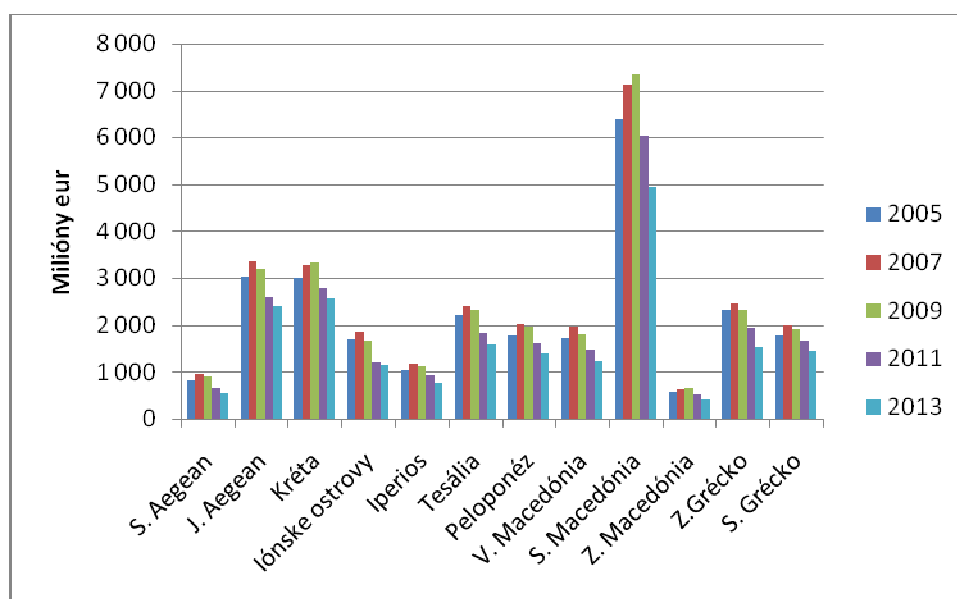
Migračné saldo celého obyvateľstva			Migračné saldo obyvateľov vo veku 15-29 rokov		
Región rok	2001	2011	Región rok	2001	2011
Východná Macedónia	6 383	3 188	Východná Macedónia	6 167	3 537
Stredná Macedónia	-2 645	-2 945	Stredná Macedónia	-2 840	-2 591
Západná Macedónia	732	175	Západná Macedónia	360	681
Tesália	-1 960	-9	Tesália	-1 936	1 009
Epirus	823	-276	Epirus	1 706	908
Iónske ostrovy	-484	-253	Iónske ostrovy	-547	423
Západné Grécko	-1 840	-1 607	Západné Grécko	-342	-1 154
Stredné Grécko	289	1 345	Stredné Grécko	2 758	4 311
Peloponéz	315	721	Peloponéz	1 929	2 914
Attika	-9 204	-4 583	Attika	-14 603	-17 216
Severný Aegean	5 072	2 633	Severný Aegean	5 044	3 273
Kréta	285	277	Kréta	67	1 381
Južný Aegean	2 234	1 334	Južný Aegean	2 237	2 524

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z OECD)

5.3 Hrubá pridaná hodnota v danom sektore

Hrubá pridaná hodnota k danému obdobiu predstavuje novo vytvorenú hodnotu, ktorú získavajú miestne činnostné jednotky z používania svojich výrobných kapacít. Je stanovená ako rozdiel medzi produkciou odvetvia ocenenou v základných cenách a medzispotrebou ocenenou v kúpnych cenách (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2016). Na indikátore hrubej pridanej hodnoty v odvetví obchodu, opravy motorových vozidiel, dopravy, ubytovania a stravovania je možné vidieť značný pokles v regiónoch: Južný Aegean, Tesália, Západné Grécko. Najväčší pokles v absolútnej hodnote nastal v regióne Attika a Severná Macedónia. Posledné menované sú však najväčšie Grécke

regióny. Na druhej strane v relatívnej hodnote nastal najväčší pokles v regiónoch: Kréta (77 %), Južný Aegean (75,53 %), Attica (75 %) a Stredné Grécko (73 %). Pri bližšom pohľade na Južný Aegean je pokles pre skupinu ostrovov: Kalymnos, Karpathos, Kos a Rodos 79,28 %. Regióny, ktorých pokles bol najnižší sú Severný Aegean (50 %) a Iónske ostrovy (61 %). Uvedený graf opäť neobsahuje metropolitný región Attiku. V Attike bola HPH najvyššia v roku 2009 (22 860 mil. eur) a najnižšia v roku 2013 (17 076 mil. eur).

Graf 2: Vývoj počtu nocí strávených v hoteli

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Gréckeho štatistického úradu)

5.4 Turizmus

Na spomínaných indikátoroch sa dopad migračnej krízy prejavuje v kombinácii s krízou ekonomickou z ktorej sa Grécko stále len dostáva. Na sektore turizmu sa však dá predpokladať, že dopad migračnej krízy zohráva väčšiu úlohu ako dopad krízy ekonomickej. Súvislosť medzi migračnou alebo utečeneckou krízou a jej dopadmi by sa mala prejavovať na regiónoch, ktoré sa nachádzajú v priamom styku s migračnými vlnami. Najviac postihnutými by mali byť ostrovy v Egejskom mori a potom Atény kam sú utečenci neskôr premiestňovaní (Karoulia, 2015).

Pre pochopenie dopadu krízy na ostrovy, je dôležité uvedomiť si rolu turizmu a jeho význam na Gréckych ostrovoch. V 70. rokoch 20. storočia sa turizmus začal rozrastať a zároveň sa začala meniť aj sociálna štruktúra obyvateľstva. Dovtedy predstavovalo poľnohospodárstvo tradičný sektor, ktorý predstavoval príjem pre väčšinu rodín. S nárastom významu turizmu opúšťalo prácu v primárnom a sekundárnom sektore stále viac ľudí. Predovšetkým sa rozrastal turizmus na úrovni malých podnikov. Mnohé rodiny začali prenajímať miestnosti alebo celé apartmány zatiaľ čo stále ostávali vo svojom zamestnaní (Tsartas, 2003). O pár rokov sa potenciál turizmu prejavil takmer v celom Grécku a ujal sa model masového turizmu. Podľa Gaki a kol. masový turizmus využíva prírodné hranice za hranicou udržateľného turizmu. Pre dnešný masový turizmus v Grécku je charakteristický zákon klesajúcich výnosov, čo je spôsobené tým, že turizmus sa v tejto krajine už ocitol na svojej hraničnej úrovni (Gaki a kol., 2013).

Turizmus je kľúčovou časťou sektoru služieb. Vo svetovej miere predstavuje turizmus podľa United Nations World Tourism Organization (UNWTO) 9 % svetového HDP a každý 11 človek má zamestnanie, ktoré priamo alebo nepriamo súvisí s turizmom. V roku 2013 do Grécka dorazilo 17,9 miliónov zahraničných turistov, čoho výsledkom bol prínos 12,2 miliárd eur (UNWTO, 2015). Podľa Gréckej turistickej konfederácie (SETE) sa Grécko podieľa 1,5 % na celosvetovom turizme a v rámci Európy 2,9 %. Turizmus tvorí okolo 16,4 % Gréckeho HDP a predstavuje 18,3 % zamestnanosti (SETE, 2016). Turizmus v Grécku je aktuálne najrýchlejšie rozvíjajúcim sa odvetvím. Podiel priameho turizmu na HDP je 9 %. Po započítaní hospodárskych aktivít, ktoré s turizmom súvisia je podiel turizmu až 20-25 %. Pre rast HDP o 11,3 % z roku 2012 na 2013 si turizmus vyslúžil prezývku „motor ekonomiky“ (Ministerstvo Rozvoja a Turizmu, 2015). Za každé jedno euro, ktoré turista minie na turistické aktivity v Grécku získa ekonomika 2,20 až 2,65 eur vďaka multiplikátoru. Obzvlášť v oblastiach ako Kréta, Južný Aegean a Iónske ostrovy predstavuje turistický sektor skutočne hnacie odvetvie z pohľadu regionálneho rozvoja (Gaki a kol., 2013). V spomínaných regiónoch predstavuje turizmus viac ako 50 % podielu HDP. Hrubá domáci produkt na hlavu dosahuje najvyšších hodnôt práve v spomínaných ostrovných regiónoch čím zvyšuje životný štandard obyvateľstva. Pre rozsah ktorým turizmus prispieva do vládneho rozpočtu zo-

hráva turizmus významný nástroj pre rast a rozvoj celého štátu (Bayramoğlu a Arı, 2015). V časoch ekonomickej krízy Grécka vláda pridala dôraz na turizmus a jeho reformovanie a zahraniční turisti sa stali prioritnými pretože predstavujú prínos „nových“ peňazí zo zahraničia, zatiaľ čo domáci turizmus skôr redistribuje príjem v rámci štátu. Turizmus v Grécku je koncentrovaný v dvoch administratívnych jednotkách NUTS II. V roku 2013 to bolo konkrétne 40 % z kapacity hotelových lôžok v roku 2013 sa nachádzal na ostrove Kréta (166 370 lôžok zo 773 445) a v časti South Aegaen na Dodekan-ských ostrovoch (143 864) (Papatheodorou, 2014). Vzťahom turizmu a jeho vplyvu na ekonomický rast sa zaoberali viaceré štúdie venované rôznym krajinám. Napríklad Gréckom sa zaoberal Dritsakis (2004) vychádzal z údajov pre roky 1960 až 2000 a výsledkom jeho analýzy bol obojsmerný vzťah medzi turizmom a ekonomickým rastom. Avšak štúdie z iných krajín Turecko (Özdemir and Öksüzler, 2006), Nikaragua (Vanegas a kol., 2007), Taliansko (Brida a kol., 2010 a potom kolektívne štúdie súboru 136 krajín (Holzner, 2011) vykazujú vzťah kedy turizmus pozitívne vplýva na ekonomický rast. Štúdia z Kórey (Oh, 2005) poukazuje na presne opačný vzťah (Bayramoğlu a Arı, 2015). V prípade Grécka sa viacerí autori sa na základe výsledkov analýz zhodujú na tom, že pre Grécko je turizmus veľmi dôležitý, ale jeho význam v čase ekonomickej krízy a v čase utečeneckej krízy je ešte významnejší (Kaplan a Aktas, 2015) (Bayramoğlu a Arı, 2015).

5.4.1 Turizmus v čase krízy

Vo všeobecnosti má ekonomická kríza len limitujúci dopad na turizmus, preto sa dá predpokladať, že stav turizmu v posledných rokoch je ovplyvňovaný predovšetkým migračnou krízou. Ekonomická kríza vo všeobecnosti môže mať dva dopady na turizmus v súvislosti so znížením príjmov. Turisti môžu cestovať do rovnakých lokalít a využívať rovnaké ubytovanie a stravovanie hoci naň vynaložia menej peňazí. Napríklad zvolia 10 dňovú dovolenku namiesto dvojtyždňovej. Alebo zvolia inú destináciu s cenovo dostupnejšími službami. So zvyšujúcimi sa príjmami rastie dopyt po turizme v zmysle luxusného statku, ale keď zvažíme existenciu lacnejších destinácií a služieb môže turizmus predstavovať inferiórny statok. Čiže v situácii s klesajúcim príjmom by

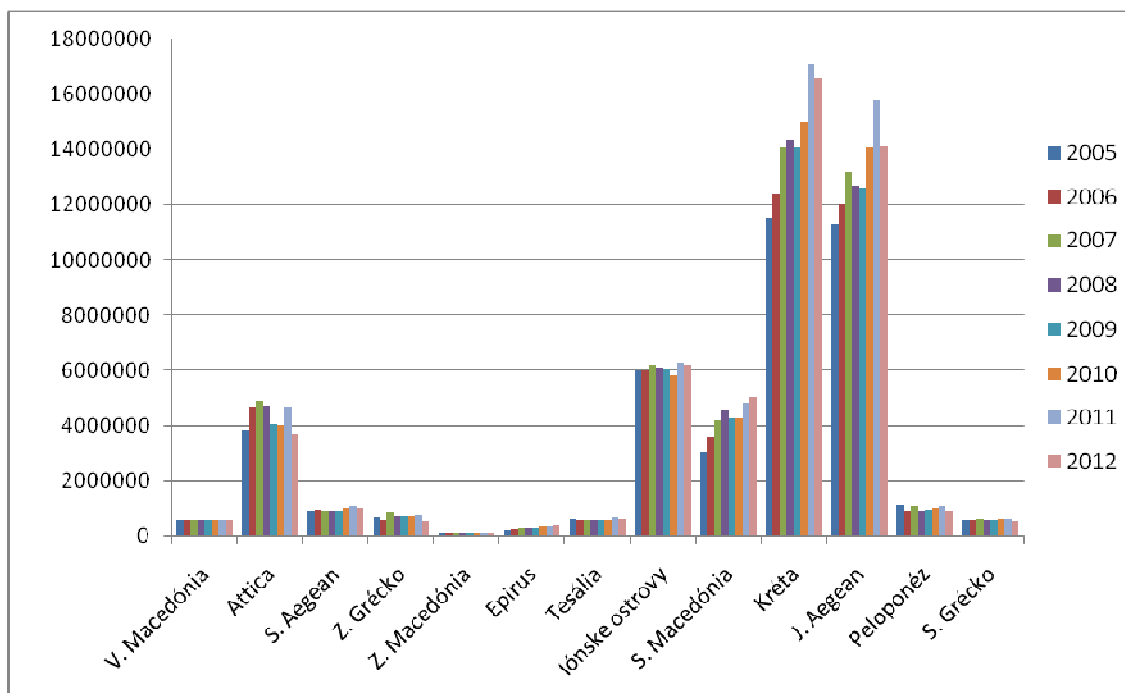
rástol dopyt po takomto turizme. Tiež sa o turizme dá povedať, že relatívny pokles dopytu po turizme v čase ekonomickej recesie bude výraznejší ako relatívny nárast dopytu po ňom v čase ekonomického (Smeral, 2010).

Kríza môže mať dopad aj na pokles cien služieb a statkov v rámci sektoru turizmu. Pokles turizmu v dôsledku nižších príjmov môže viesť k zníženým cenám, aby si turizmus udržal konkurencieschopnosť (Barymoglu a Ari, 2015). Iný pohľad na turizmus v čase krízy opisuje Papatheodorou a Arvanitis skrz neo-Keynesiánsky model. Vychádza z predpokladu, že turizmus si udrží ceny aj napriek obdobiu kríz a že turizmus vo svojej postate predstavuje oligopol. Oligopoly v čase keď je ekonomická situácia priaznivá profitujú až by sa dalo povedať, že majú dosť vysoké príjmy na to aby v čase krízy dokázali udržať svoj chod a svoje príjmy na nezmenenej úrovni. Podľa teórie oligopoly predpokladajú, že ekonomické krízy sú len dočasné a že zníženie cien by mohlo viesť k problémom s ich znovu zvýšením (Papatheodorou, 2014). V reálnom svete je však turizmus štrukturalizovaný sektor, ktorý je tvorený jak veľkými nadnárodnými spoločnosťami tak aj malými podnikmi, ktoré v čase krízy nemôže reagovať podobne ako nadnárodné veľké turistické spoločnosti (Papatheodorou). Podľa Smerala (2010) zohráva očakávanie spotrebiteľov ešte väčšiu rolu ako samotný pokles alebo nárast príjmov.

Ekonomická kríza sa nemusí priamo odzrkadliť na zahraničnom turizme (zahraniční turisti cestujúci do Grécka). Môže skaziť renomé krajiny ako sa to stalo v prípade Grécka a v tom prípade odradiť potenciálnych turistov, ale jedná sa predovšetkým o pokles dopytu po bussiness turizme. Nie len v prípade Grécka, ale vo všeobecnosti môže nastať monopolizácia niektorých služieb v turizme. Napríklad pred krízou v roku 2008 z Atén na ostrov Chios sprostredkovávali let tri aerolinky: Olympic Airlines, Aegaen Airlines a Athens Airlines. V súboji o konkurencieschopnosť znižovali ceny a zvyšovali kvalitu sprostredkovaných služieb. V čase krízy Aténske aerolinky zbankrotovali a Aegaen Airlines sa stali najziskovejšími. V roku 2013 bolo Aegaen Airlines odkúpiť Olympic Airlines, ktoré sa v tom čase nachádzali vo finančných problémoch. Týmto spôsobom bolo umožnený vznik monopolu v domácich letoch čo môže, ale nemusí mať zlý dopad na kvalitu a cenu letov (Papatheodorou, 2014).

Na základe údajov z UNWTO, IMF a Bank of Greece sa zistilo, že od roku 2005 do roku 2013 vzrástol počet zahraničných turistov smerujúcich do Grécka zo 14,7 na 17,9 miliónov. Tržby zo zahraničného turizmu v nominálnej hodnote vzrástli z 13,7 na 15,9 miliárd dolárov avšak tržby na jedného turistu poklesli z 929,9 na 745,6 dolárov (UNWTO, 2014).

Nasledujúci grafy názorne ukazujú vývoj zahraničného turizmu v rokoch 2005 až 2012. Indikátor počtu nocí strávených v hoteli reflektuje turizmus v tomto prípade konkrétne turizmus v 13 NUTS II regiónoch Grécka. V dvoch prefektúrach Attica a Centrálna Makedónia sa nachádzajú hlavné mesto Atény (Attica) a Solún. Najobľúbenejšie lokality podľa delení na regióny NUTS II sú: Kréta, South Aegaen a Iónske ostrovy. Pri prvých dvoch je trend z roka na rok rastúci s poklesom v poslednom meranom roku. V regióne Attica je vývoj zahraničného turizmu nestály oproti Iónskym ostrovom, čo môže byť spôsobené nepokojmi a protestmi v Aténach. Kréta leží mimo hlavnej migračnej trasy, ale Južné Egejské ostrovy patria medzi krízou najviac postihnuté oblasti. Prepad v tomto regióne z roku 2011 na rok 2012 činí takmer o 1 800 000 nocí strávených zahraničnými turistami menej

Graf 3: Počet strávených nocí zahraničnými turistami

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov zo SETE)

5.5 Migračná kríza v roku 2015 a na začiatku roku 2016

V roku 2015 prišiel do Grécka najvyšší počet nelegálnych migrantov. Konkrétne plavbou cez Egejské more sa na ostrovoch vylodilo 873 179 utečencov. Pre miestnu samosprávu na ostrovoch predstavuje starostlivosť o utečencov zvyšovanie výdavkov súvisiacich s ubytovaním, stravovaním a hlavne premiestňovaním migrantov. Migrant sa mieste vylodenia zdržiava 1 až 15 dní. Po procese registrácie je prevezený na pevninské Grécko. Do 19. novembra bolo následne každému migrantovi umožnené vstúpiť na územie Macedónska. Od spomínaného dátumu však Macedónsko umožňuje prístup len utečencov zo Sýrie, Iraku a Afganistanu (UNHRC, 2015).

Miestne úrady na ostrove Chios uviedli, že náklady spojené s migrantmi za jeden mesiac sa pohybujú na úrovni 260 000 eur. Na ostrove Lesbos 947 000 eur, na ostrove Kos 300 000 eur a na Leroze 40 000 eur (Ministerstvo Rozvoju a Turizmu, 2015).

Najväčší dopad migračnej krízy však nepredstavujú náklady spojené so starostlivosťou o migrantov ani s ich prepravou, ale s poklesom záujmu o turizmus. Pobyt migrantov na ostrovoch, ktoré predstavujú turistické oblasti má negatívny vplyv na záujem o zahraničný turizmus (Leadbeater, 2016). Na ostrove Kos v roku 2015 bolo zrušených až 178 000 rezervácií, čo predstavuje nárast o 400 % oproti predchádzajúcemu roku. Na ostrovoch Lesvos a Leros došlo k poklesu o 30 %. Miera rezervovania hotelov klesla až o 40 % a to najviac z krajín: Veľká Británia, Česká republika, Nemecko a Taliansko. Turistická Grécka organizácia SETE vo februári 2016 uviedla, že z niektorých krajín predstavuje pokles počtu rezervácií pre Lesvos až 90 %. (Ministerstvo Rozvoja a Turizmu, 2015). Problémom je aj skrátený čas trvania turistickej sezóny. Sezónnosť v Grécku je ohraničená teplými mesiacmi, pretože pre turizmus v Grécku je typický model „Slnko a more“ (z ang. Sun and the sea). V niektorých hoteloch bola sezóna ukončená o takmer dva mesiace skôr ako normálne. Zaznamenané boli aj úbytky vo výdavkoch turistov. V prípade Kosu viedol pokles výdavkov na jedného turistu až k strate 7 miliónov eur. Na ostrov Lesvos bolo zrušených 7 plavieb loďou v priebehu 2 mesiacov. Celkový počet turistov na 7 lodí daného druhu je 6000 a cena za jedného pasažiera je 30 eur čo predstavuje celkovú stratu 180 000 eur (Ministerstvo Rozvoja a Turizmu, 2015) (Ekathimerini, 2016) (Gtp, 2016).

Keďže turizmus je oblasť, ktorá súvisí s mnohými ďalšími sektormi hospodárstva tak príjmy, získané od turistov sú multiplikované. Medzi služby, ktoré súvisia s turizmom patria: prepravné služby, stavebníctvo, obchod, gastronómia. Efekt multiplikátoru je vyčíslený na 2,2 alebo 2,65. To znamená, že za každú nezrealizovanú noc v hoteli stratí daná ekonomika zhruba 154 až 185,5 eur (SETE uvádza, že priemerná cena v hoteli za jednu noc je 70 eur). Ministerstvo hospodárstva, rozvoja a turizmu predpokladá na základe zrušených rezervácií a spomínaného multiplikátoru stratu pre ostrov Kos za minulý rok v hodnote 18 miliónov eur (Ministerstvo Rozvoja a Turizmu, 2015).

Celkový turizmus v Grécku však nejaví známky regresie ani stagnácie a napriek kríze pokračuje v rastúcom trende. V roku 2015 bol dosiahnutý rekord v počte turistov. Grécko si za dovolenkovú destináciu zvolilo v minulom roku 25 miliónov turistov (WTTC,

2015). Celkový turizmus kríza nezasiahne v takej miere ako iné odvetvia hospodárstva. Domáci turizmus poklesol je ovplyvnený ekonomickou krízou, ale na zahraničný turizmus ekonomická kríza nemá výrazný vplyv. Na prípadoch Kosu, Lerosu, Chiosu, Kalymnosu, Samosu sa však prejavuje dopad migračnej krízy. Hoci Severný Aegean nie je natoľko závislý na turizme ako Južný, tak na jeho jednotlivé regióny má migračná kríza vážny dopad. Naopak v Južnom Aegeane sú ostrovy odkázané na turistický ruch a výraznejší dopad krízy by mohol mať vážne následky. Na základe údajov z Úradu Vysokého Komisára OSN pre utečencov (UNHCR, 2016) je situácia na ostrovoch v Južnom Aegeane kapacitne zvädnuteľná. Turistický ruch však v danom regióne klesá.

V 2016 za január a február poklesla návštevnosť zahraničnými turistami o takmer 11 % a peňažná hodnota, ktorú turisti utratili v Grécku je 5,6 % nižšia v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2015. (European Union, 2012) (Kousounis, 2016).

6 Návrhová časť

Krízou najpostihnutejšou oblasťou je Južný Aegean, región, ktorý je do istej miery závislý na turistickom ruchu. Rozvoj a turizmus v Grécku predstavujú obojstranný vzťah, preto je dôležité podporiť tento sektor v čase krízy. Tlak migračnej krízy je dosť silný na to aby vyvolal pokles turistického ruchu predovšetkým zahraničného turistického ruchu dostatočne výrazný aby sa prejavil na znížení počtu zahraničných turistov. Grécko má však dnes jednu výhodu oproti Turecku, ktoré je tiež obľúbenou turistickou destináciou svetového turizmu. V Grécku je počet migrantov stále niekoľko násobne nižší ako v susednom Turecku, kde sa už len konkrétne migrantov zo Sýrie zdržiava viac ako 2,5 milióna.

Grécka vláda by mala svoju pozornosť zamerať v prvom rade na všetky ostrovné oblasti a zaistiť aby bola kapacita prijímacích centier dostačujúca. Registrácia utečencov musí prebiehať plynulo a na to je nevyhnutný dostačujúci personál a tiež technické zariadenie. Prijímacie zariadenia by mali byť mimo turistických oblastí a mali by s dobrovoľníckymi organizáciami, ktoré pomohli zabezpečiť adekvátnu zdravotnícku starostlivosť a psychologickú podporu. Personál by mal zabezpečiť prístup k informáciám pre utečencov. Utečenci sa často spoliehajú na svoje vlastné informácie, ktoré nadobudli. Z dezinformovanosti vznikajú komplikácie a samotní utečenci často nevedia na čo majú a nemajú nárok.

V októbri 2015 bolo otvorený prvý hotspot na území bývalej vojenskej základne Moria na ostrove Lesbos. Aktuálne sú v Grécku v prevádzkovom stave ostrovy Lesbos, Leros, Chios a Samos. Na ostrove Kos prebiehali v nedávnej minulosti protesty proti výstavbe hotpotu. Úrady, občania a starosta sa boja, že by hotspot spôsobil ešte väčší pokles turizmu, ktorý je pre ostrov veľmi významný. Úlohou hotspotov je kontrola dokladov a následná registrácia skrz odobratie odtlačkov. Do hotspotu musia byť utečenci prepravení autobusovou prepravou z miesta ich vylodenia. Pre nedostačujúcu kapacitu hotspotov sú utečenci najprv dopravení do prechodných centier, kde im je poskytnutá základná zdravotná starostlivosť a dočasné ubytovanie. V týchto centrách by mal byť zapojený

tlmočnícky personál, ktorý by dokázal poskytnúť dôležité informácie týkajúce sa procesu registrácie v arabskom jazyku. Personál by tiež mal byť zoznámený s kultúrnymi odlišnosťami s krajinami Blízkeho Východu aby nevznikali nečakané situácie. V centrách, kde prespávajú utečenci je potrebné vytvoriť oblasti len pre ženy a deti. Jedlo by mohlo byť zabezpečené z miestnych zdrojov, keďže sa jedná o oblasti s vysokým počtom stravovacích podnikov. Štát by mohol poskytnúť dotácie podnikom, čo by do istej miery substituovalo straty z poklesu turizmu.

Po presune do hotspotu je kľúčovým rozoznať skutočného utečenca od ekonomického migranta. Okrem kontroly dokladov je nutné zaškoliť personál, schopný komunikovať po arabsky. Centrá by mali nájsť spôsob akým by preverili skutočný pôvod utečencov. Na túto úlohu nestačí štandardizovaný dotazník, ale je potrebné preveriť či žiadateľ o azyl dokáže preukázať znalosť miesta svojho pôvodu. Na daný účel by mohli slúžiť kontrolné otázky týkajúce sa názvu základnej školy, ulica, kde utečenec pracoval atď. Je preto potrebný dostačujúci počet počítačov, kde by bolo možné overiť pravdivosť tvrdení žiadateľov o azyl.

Je nevyhnutné urýchliť registračný proces, ktorý trvá príliš dlho, čo spôsobuje, že utečenci sa zdržiavajú na ostrovoch od týždňa po jeden mesiac. Preto je kľúčové zlepšiť systém registrácie a tiež dopravu. Zrýchleniu registrácie môže pomôcť rozšírenie kapacity, ktorá je v súčasnosti nedostačujúca. Výstavba nových centier je však finančne a časovo náročná činnosť. Práve z toho dôvodu je treba zapojiť viac lodí, ktoré by mohli prevážať utečencov z ostrova na ostrov. Zatiaľ čo na Lesbose je kapacita takmer vždy nedostačujúca, tak na južnejších ostrovoch je situácia miernejšia. Policajné a iné bezpečnostné zložky by mali absolvovať špeciálne školenia, ktoré by ich pripravili na stretnutia a na eskort migrantov. Policajné zložky by mali byť tiež aktívne k dispozícii vo vyšších počtoch ako v súčasnosti v kempoch a hotspotoch, kde by pomáhali udržiavať poriadok. Grécko by tiež malo zabezpečiť dopravu utečencov, ktorí sa dostali k Macedónskym hraniciam, ktoré sú uzatvorené, späť do ostrovných oblastí alebo do Atén. Kapacita Atén je hranici využitia a návrat migrantov z uzatvorených Macedón-

ských hraníc vyvolá tlak na hlavné mesto. V Aténach by mala byť kapacita navýšená aspoň na 10 000 osôb.

V rámci fiškálnej politiky by bolo možné spraviť daňové výnimky pre región Južného a tiež Severného Aegeanu. Grécka vláda však udelila egejským regiónom daňové výhody už v minulosti. A v tomto roku sa schválilo ich zrušenie. Opätovné zníženie daní a odvodov na zamestnancov v sektore turizmu by pomohlo miestnym turistickým rezortom a tiež podnikateľom, poskytujúcim služby spojené s turizmom.

Ďalším návrhom je ekonomická reforma krízou postihnutých oblastí. Reforma by sa mala zamerať na oživenie domáceho turizmu, ktorý stagnuje. Domáci turizmus zasiahla ekonomická kríza a domáce obyvateľstvo volí finančne nenáročnejší turizmus. Zahraníčny turizmus doposiaľ celkovo neklesá aj keď vyhladky na rok 2016 naznačujú, že by mohol nastať pokles. Klesá však turizmus v postihnutých oblastiach. Vláda by mohla schváliť dotácie, ktoré by boli zamerané na regióny Južný a Severný Aegean. Dotácie by podporili miestne rezorty tým, že by umožnili vycestovať nižšej a strednej vrstve Gréckeho obyvateľstva. Časť z výdavkov by hradili vládne dotácie, čím by pomohli udržať turizmus na udržateľnej úrovni. V turistickom ruchu zohráva *image* výraznú úlohu pri voľbe turistickej destinácie. V nadväznosti na udržanie dobrého mena regiónu by vláda mohla zamerať marketingovú stratégiu na prilákanie zahraničných turistov do postihnutej oblasti. Dôležité pre Grécko je zamerať sa na predĺženie pobytu zahraničných turistov, pretože pocit nocí strávených zahraničnými turistami klesá. Tam, kde je to možné by mali miestne poverené zložky zabezpečiť aby sa turisti nestýkali s migrantmi. Budovanie hotspotov, detekčných staníc, prechodných stredísk a hlavne ciest, ktoré ich spájajú musí byť situované mimo obľúbených turistických destinácií.

7 Závěr

V práci bol popísaný vývoj migračnej krízy, ktorá sa začala prejavovať už v roku 2008. Vývoj krízy je z roka na rok rapídnejší. Posledných 6 rokov sa zmenili hlavné migračné trasy. Cesta cez pevninu prestala byť natoľko významná a aj vďaka nárastu počtu prenášačov sa začali masívnejšie migračné vlny dostávať na územie Grécka cez more. Na použitých indikátoroch regionálneho rozvoja je prejav krízy ťažko rozoznatelný pretože všetkých 13 gréckych regiónov zažilo hospodársky pokles v dôsledku ekonomickej recesie. Avšak pri indikátore HDP na jednu osobu sa jediný krát región Južný Aegean prejavil ako najviac zasiahnutý. Južný Aegean spolu s Attikou tvorili najbohatšie regióny. V oboch regiónoch je turizmus významnou zložkou regionálnej ekonomiky. V Južnom Aegeane je výraznejšia závislosť na zahraničnom turizme. Zahraničný turizmus je však ohrozený prívalom migrantov, ktorí majú negatívny vplyv na renomé turistických oblastí Južného Aegeanu. Pokles turizmu je prakticky neviditeľný v štatistikách na štátnej úrovni. V skutočnosti turizmus v Grécku z roka na rok stúpa, čo môže byť spôsobené jedinečným správaním tohto sektoru v čase krízy. Ale pri regionálnom pohľade je vidieť značný pokles strávených nocí v regióne Južného Aegeanu. Grécko sa snaží o zachovanie *image* Gréckych ostrovných oblastí a tvrdí, že situácia na ostrovoch je pod kontrolou. Situácia je však v realite taká, že na ostrove Kos dokonca prepukli štrajky proti vystaveniu hotspotu, pretože by to mohlo viesť k ďalšiemu poklesu turizmu.

Ostrov Samos je najbližšie k Turecku (1,5 km). V spomínanom regióne sa však neprejavujú významnejšie prejavy krízy. Vo väčšine indikátorov vykazuje Severný Aegean len priemerný pokles a dokonca v zamestnanosti v sektore obchodu, ubytovania a stravovania bol pokles v tomto regióne najnižší spomedzi všetkých regiónov. Miera celkovej nezamestnanosti však v ostrovných regiónoch vzrástla počas skúmaného obdobia o viac ako trikrát v regióne Južného Aegeanu a viac ako dvakrát v Severnom Aegeane.

8 Zoznam použitej literatúry

BALAJOVÁ, Anna., FÁZIKOVÁ, Mária. 2002. *Regionálna ekonomika*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2002. 187 s. ISBN 80-8069-007-3

BAYRAMOGLU, Turgut a ARI Yilmaz Onur. The relationship between tourism and economic growth in greece economy: a time series analysis. *Computational Methods in Social Sciences* [online]. 2015, vol. 3, no. 1, s. 89-93.

BLAŽEK, Jiří a David UHLÍŘ. 2011. *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1974-3.

BOGDAŃSKI, Marcin. 2012. *MODERN THEORIES OF REGIONAL DEVELOPMENT – A REVIEW OF SOME CONCEPTS*. 2. Olsztyn: University of Warmia and Mazury in Olsztyn. ISSN 2083-1277. Dostupné z: <http://apcz.pl/czasopisma/index.php/OeC/article/viewFile/OeC.2012.007/6791>

CAPELLO, Roberta. 2011. Location, Regional Growth and Local Development Theories. *AESTIMUM* [online]. Milano, (58), 1-25 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.cairn.info/revue-geographie-economie-societe-2009-1-page-9.htm>

CAVOUNIDIS, Jennifer. 2015. The Changing Face of Emigration: Harnessing the Potential of the New Greek Diaspora[online]. Washington, DC: Migration Policy Institute [cit. 2016-05-16]. Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/research/changing-face-emigration-harnessing-potential-new-greek-diaspora>

CHRISTOFAKIS, Manolis a PAPADASKALOPOULOS Athanasios. 2011. The Growth Poles Strategy in Regional Planning: The Recent Experience of Greece. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, [online]. 2011(Vol.6(2), 5-20 [cit. 2016-05-19]. ISSN 20653913. Dostupné z: <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.lib.vutbr.cz/ehost/command/detail?sid=39f86df3-fbb2-47c3-bcb5->

0bfe3ce45e39%40sessionmgr4003&vid=0&hid=4112&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#jid=8YVE&db=e5h

DAWKINS, Casey J. *Regional Development Theory: Conceptual Foundations, Classic Works, and Recent Developments* [online]. [cit. 2016-05-16]. DOI: 10.1177/0885412203254706. ISBN 10.1177/0885412203254706. Dostupné z: <http://jpl.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0885412203254706>

DRBOHLAV, Dušan a UHEREK Zdeněk. 2007. *Reflexe migračních teorií*. Geografie – Sborník České geografické společnosti [online]. Vol. 112, No. 2. [cit. 2015-09-21]. Dostupné z: <https://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Uherek-Teorie.pdf>

DUMONT, Anna a ANDRLOVÁ Krystína. 2011. *Výkladový slovník migrační terminologie: Glossary on migration*. [online]. IOM Mezinárodní organizace pro migraci. Praha, 108s. [cit. 2015-12-09]. Dostupné z: http://www.iom.cz/files/Vykladovy_slovník_migracni_terminologie_IOM.PDF

EKATHIMERINI. 2016. Greece tourism insists on sunny outlook amid refugee crisis. In: *Ekathimerini* [online]. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.ekathimerini.com/206884/article/ekathimerini/business/greece-tourism-insists-on-sunny-outlook-amid-refugee-crisis>

ELSTAT, Employment. Hellenic Statistical Authority [online]. 2016 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://www.statistics.gr/en/statistics/-publication/SEL54/->

EUROPEAN UNION: Syrian Refugee Crisis Threatens Greece 2012. [online]. Oxford [cit. 2016-05-16]. Dostupné z: http://search.proquest.com.ezproxy.lib.vutbr.cz/docview/1112182559?rfr_id=info%3Aaxri%2Fsid%3Aprimo

FRONTEX. 2015. *Annual Risk Analysis 2015* [online]. Warsaw [cit. 2016-05-17]. ISBN 978-92-95205-19-2. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/publications/>

FRONTEX. 2016. *Annual Risk Analysis 2016* [online]. Warsaw [cit. 2016-05-17]. ISBN 978-92-95205-46-8. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/publications/>

GAKI, Eleni a kol., 2013. *Measuring Regional Inequalities in Greek Tourism Development*. In: . Palermo: ERSA. Dostupné z: GAKI, Eleni. 2013. *Measuring Regional Inequalities in Greek Tourism Development*. In: . Palermo: ERSA.

GTP. *German Travelers Shy Away from Greece, Bookings Drop by 1.2%. 2015*. In: *Greek Travel Pages* [online]. Athens: 1998 – 2015 International Publications (Greek Travel Pages) [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://news.gtp.gr/2015/05/27/german-travelers-shy-away-from-greece-bookings-drop-by-1-2/>

GOLETSIS, Y. a CHLETOS M.. 2011. *Measurement of development and regional disparities in Greek periphery: A multivariate approach* [online]. [cit. 2016-05-17]. DOI: 10.1016/j.seps.2011.06.002. ISBN 10.1016/j.seps.2011.06.002. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0038012111000322>

HANČLOVÁ, J., TVRDÝ, L. (2004). Classification of the Regions. In: Ramík, J. et al.: *Multiregional and Regional Models*. Ostrava: VŠB-TU Ostrava, 165-217.

HUDEC, Oto a kol. 2009. *Podoby regionálneho a miestneho rozvoja*. Košice: Ekonomická fakulta TU. ISBN 978-80-553-0117-4.

MINISTERSTVO ROZVOJA A TURIZMU. Impact of Refugee Flows on the Aegean Islands. 2015. In: *The Ministry of Economy, Development and Tourism* [online]. [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.mindev.gov.gr/>

JURČOVÁ, Danuša. 2005. *Slovník demografických pojmov* [online]. [cit. 2016-05-19]. 1. vyd. Bratislava: Infostat, 71 s. Akty. ISBN 80-856-5940-9. Dostupné z: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/slovník_2verdd.pdf

JEŽEK, J. *Prostorová a regionální ekonomika*. 2. vyd. Plzeň: ZČU , 2000.234 s.

KAPLAN, Fatih a AKTAS Ali Riza. A CAUSALITY ANALYSIS OF TOURISM REVENUES AND ECONOMIC GROWTH ON SELECTED MEDITERRANEAN CO-

UNTRIES*. *Aktual'Ni Problemy Ekonomiky = Actual Problems in Economics* [online]. 2015, no. 165, s. 33-42. ISSN 19936788.

KAROULIA, Stella, GAKI Eleni a KOSTOPOULOU Stella; KOSTOPOULOU. 2015. Assessing regional tourism resilience: the case of Greece. In: *55th ERSA 2015 Congress: World Renaissance: Changing roles for people and places*. 25 – 29 August 2014. Lisbon. Dostupné z: <http://www.ba.aegean.gr/cvs/GakiCV2015en.pdf>

KOUSOUNIS, STATHIS. 2016. Migration crisis seen damaging tourism. In: *Ekathimerini* [online]. H KAΘHMEPINH [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.ekathimerini.com/206409/article/ekathimerini/business/migration-crisis-seen-damaging-tourism>

KUMPIKAITE, Vilmante a ZICKUTE Ineta. 2012. Synergy of Migration Theories: Theoretical Insights. *Engineering Economics* [online]. Kaunas: Kaunas University of Technology, 2012 (Vol. 23(4), 387-394 [cit. 2016-05-16]. DOI: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ee.23.4.1240>. ISSN 1392-2785. Dostupné z: <http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.lib.vutbr.cz/ehost/detail/detail?sid=4f9637fc-c7ca-4398-af9a-9775345e1607%40sessionmgr103&vid=0&hid=115&bdata=Jmxhbmc9Y3Mmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl>

LEADBEATER, Chris. 2016. Which Greek islands are affected by the refugee crisis? In: *The Telegraph* [online]. Telegraph Media Group Limited [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/europe/greece/articles/greek-islands-affected-by-refugee-crisis/>

LIARGOVAS, Panagiotis a Spyridon REPOUSIS. 2013. *Development Paths in the Knowledge Economy: Innovation and Entrepreneurship in Greece* [online]. [cit. 2016-05-17]. DOI: 10.1007/s13132-013-0176-1. ISBN 10.1007/s13132-013-0176-1. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s13132-013-0176-1>

MASSEY, Douglas S., ARANGO Joaquin, PELLEGRINO Adela, KOUAOUCCI Ali a TAYLOR J. Edward. 1993. *Theories of International Migration: A Review and Apprai-*
55

sal [online]. *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3 (Sep., 1993), pp. 431-466 Population Council [cit. 2015-12-15]. Dostupné z: http://www2.dse.unibo.it/ardeni/papers_development/Massey.pdf

Migration Flows Europe: Arrivals and Fatalities. 2016. In: *International Organization for Migration* [online]. IOM [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: http://missingmigrants.iom.int/sites/default/files/Mediterranean_Update_26_April_2016.pdf

MUSIL, J. 2001. Vývoj a plánování měst ve střední Evropě v období komunistických režimů pohled historické sociologie. *Sociologický časopis*. s. 275-296.

OECD. 2003. *Geographic Concentration and Territorial Disparity in OECD Countries*. Paříž: OECD

OECD (2014), OECD Competition Assessment Reviews: Greece, OECD Publishing.

PAPATHEODOROU, Andreas, et al. 2014. Tourism and the economic crisis in Greece-Regional perspectives. *Région et Développement*, 2014, 39: 183-203

PEET, Richard. a HARTWICK Elaine R.. c2009. *Theories of development: contentions, arguments, alternatives*. 2nd ed. New York: Guilford Press. ISBN 16-062-3065-4.

PORUMBESCU, Alexandra. 2015. Defining the New Economics of Labor Migration Theory Boundaries: A Sociological-Level Analysis of International Migration. *Revista de Stiinte Politice* [online]. (45), 55-64 [cit. 2016-05-19]. ISSN 1584224X. Dostupné z: <http://search.proquest.com.ezproxy.lib.vutbr.cz/docview/1686228053/fulltextPDF/6BF69F5E4E8A4CCFPQ/1?accountid=17115>

PSYCHARIS, Yannis, VASSILIS Tselios, TSELIOS Vassilis a ROVOLIS Antonis. 2014. Economic crisis and regional development in Greece. *Region et Developpement* [online]. (39), 67-85 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://region-developpement.univ-tln.fr/en/pdf/R39/3-Psycharis.pdf>

Refugees/Migrants Emergency Response - Mediterranean. 2016. UNHRC: The UN Refugee Agency [online]. [cit. 2016-05-18]. Dostupné z: <http://data.unhcr.org/mediterranean/documents.php?page=21&view=grid&Country%5B%5D=83&Type%5B%5D=3>

Regional Demographic statistics. 2016. *Organization for Economic Co-operation and Development: OECD* [online]. [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=REG_DEMO_TL2#

RYDVALOVÁ, Petra, ZBRÁNKOVÁ Magdalena a ŽIŽKA, Miroslav, 2009. Regionální disparity a jejich řešení. Liberec: VÚTS a.s. Liberec. ISBN 978-80-87184-08-0.

SALA-I-MARTIN, Xavier X. 1996. The Classical Approach to Convergence Analysis. *Economic Journal* [online]. **106**(437), 1019-1036 [cit. 2016-05-18]. ISSN 00130133.

SETE (2014) The Importance of Tourism for Greece.

SKOKAN, Karel. 2008. DISPARITY A REGIONÁLNÍ ROZVOJ V ZEMÍCH STŘEDNÍ EVROPY. In: KUTSCHERAUER, Alois, Jan SUCHÁČEK, Milan BUČEK a kol. *REGIONÁLNÍ DISPARITY - jejich pojetí, klasifikace a měření*. Ostrava, s. 25-32.

Smeral E. (2010) Impacts of the World recession and economic crisis on tourism: Forecasts and potential risks, *Journal of Travel Research*, 49(1): 31-38.

Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. Bratislava [cit. 2016-05-19]. Dostupné z: file:///C:/Users/Peter/Desktop/2016_RMRP_Europe.pdf

TIEBOUT, Charles. 1956. A Pure Theory of Local Expenditures. *Journal of Political Economy* [online]. University of Chicago Press, (64 (5), 416-424 [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1826343>

WTTC. *Travel and Tourism: Economic Impact 2015 Greece* [online]. 2015. London: WTTC [cit. 2016-05-17]. Dostupné z: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/countries%202015/greece2015.pdf>

TRIANDAFYLLIDOU, Anna. 2013. *Migration in Greece Developments in 2013: Report prepared for the OECD Network of International Migration Experts*. Hellenic Foundation For European And Foreign policy.

TRIANDAFYLLIDOU, Anna. 2015. *Turning the refugee crisis into an opportunity?*. Florencia: Robert Schuman Centre for Advanced Economies. ISSN 2314-968X. Dostupné z: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/36816>

TVRDÝ Ladislav a HANČLOVÁ Jana. 2004 Classification of the Regions. In: BULAVA, P. a kol.: *Studies and Analyses of the Macro- and Microeconomics System Structure and Behavior Using the Economic Mathematical Methods*. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, Ekonomická Fakulka. s. 163-214. ISBN 80-248-0666-5.

TSARTAS, Paris. 2003. *Tourism Development in Greek Insular and Coastal Areas: Sociocultural Changes and Crucial Policy Issues*[online]. [cit. 2016-05-17]. DOI: 10.1080/09669580308667199. ISBN 10.1080/09669580308667199. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09669580308667199>

VYSTOUPIL, Jiří. 2003. *PROGNÓZY A MODELY V REGIONÁLNÍM ROZVOJI* [online]. Brno [cit. 2016-05-16]. Dostupné z: [WWW.<regionalka.wc.cz/vystoupil/vystoupil.doc>](http://www.regionalka.wc.cz/vystoupil/vystoupil.doc)

WOKOUN, René a kol., 2008. *Regionální rozvoj: (výchozí podmínky regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-699-0

United Nations World Tourism Organization [UNWTO] (2014) *World Tourism Barometer*, Madrid: UNWTO.

UNHRC. 2015. REGIONAL REFUGEE AND MIGRANT RESPONSE PLAN FOR EUROPE: Eastern mediterranean and western balkans route. UNHRC.

Zoznam grafov

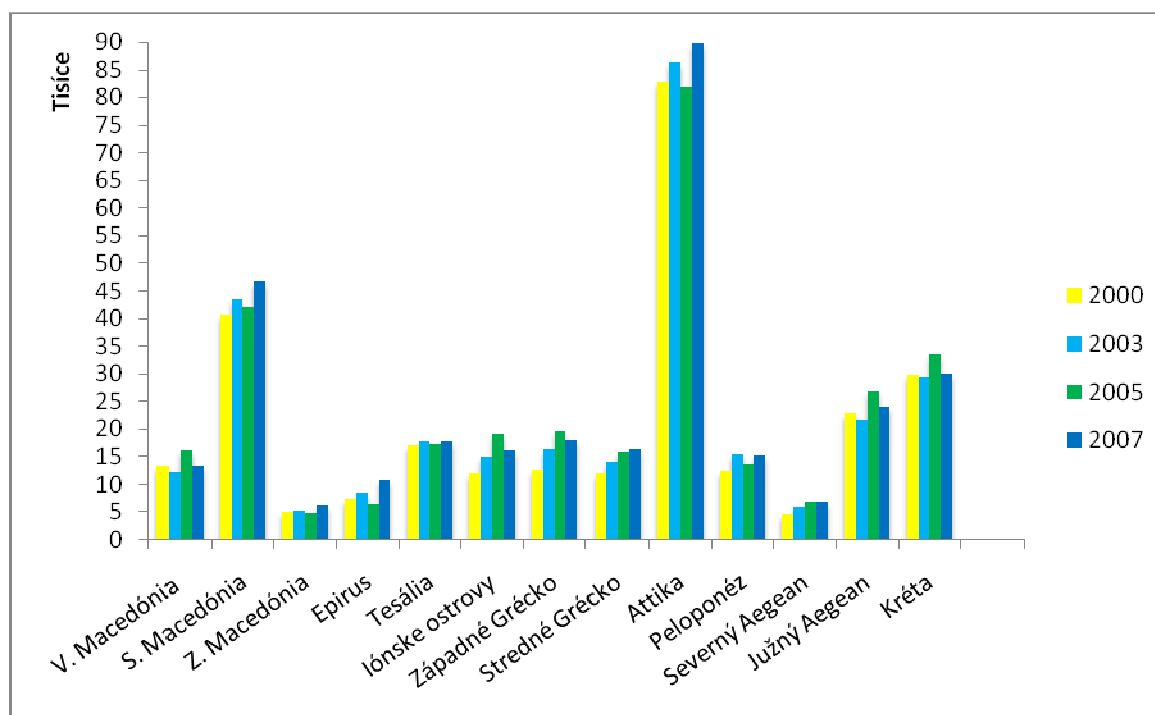
Graf 1: Vývoj HDP v regiónoch (bez regiónu Attika)	35
Graf 2: Vývoj počtu nocí strávených v hoteli	40
Graf 3: Počet strávených nocí zahraničnými turistami	45

Zoznam tabuliek

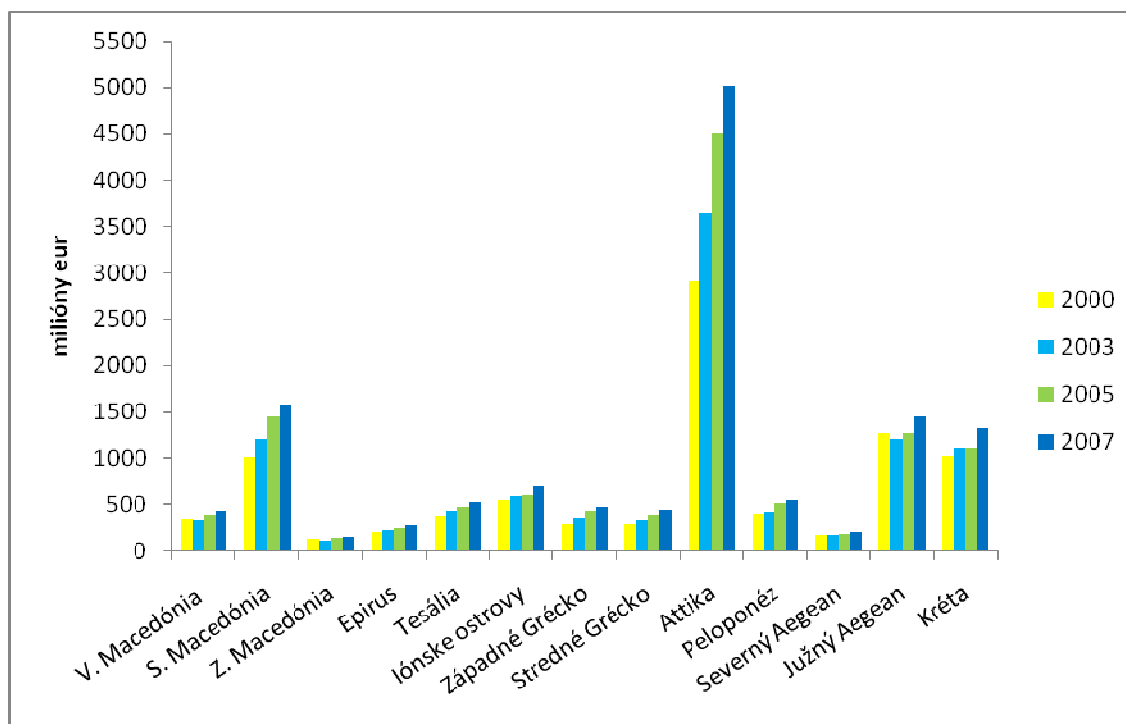
Tabuľka 1 Vývoj počtu nepravideľnej migrácie cez východnú stredomorskú trasu.....	29
Tabuľka 2 Vývoj HDP v miliónoch eur	34
Tabuľka 3 Vývoj HDP v prepočte na jedného obyvateľa v eurách.....	36
Tabuľka 4 Vývoj nezamestnanosti v relatívnej hodnote	37
Tabuľka 5 Migrácia v rámci regiónov NUTS II.....	39

Prílohy

Príloha 1: Zamestnanosť v hotelovom sektore

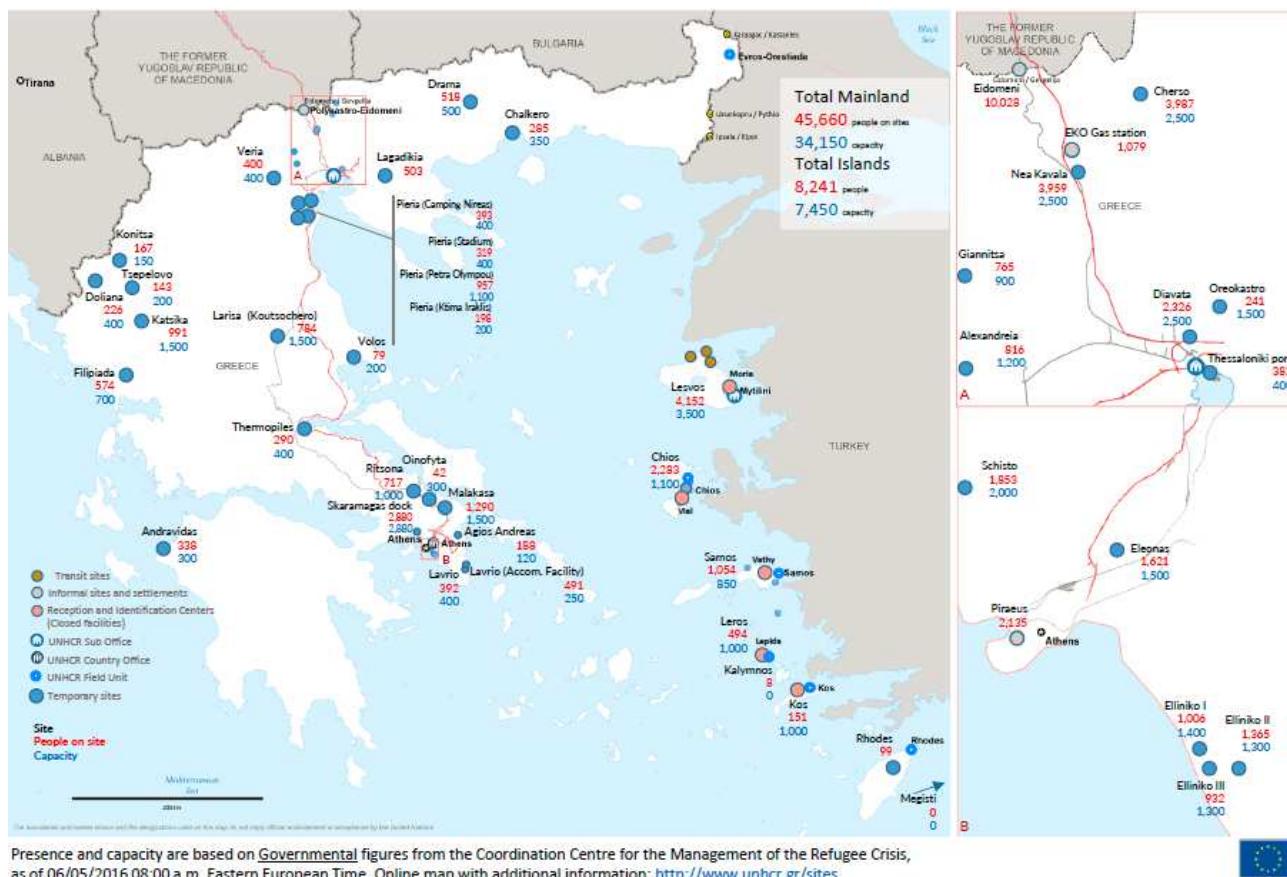

(Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov zo SETE)

Príloha 2: Hrubý domáci produkt v hotelovom sektore

(Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov zo SETE)

Príloha 3: Hotspots a tranzitné centrá v Grécku

(Zdroj: UNHCR. Dostupné: <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>)

Príloha 4: Tabuľka relatívnej nezamestnanosti v sektore obchodu, ubytovania, stravovania a opráv motorových vozidiel

NUTS II región	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	%
Východná Macedónia	58070	58310	58120	60380	59830	54900	49670	17,74%
Stredná Macedónia	254280	250670	251730	251310	251570	231010	203020	19,35%
Západná Macedónia	23500	24000	26000	27290	27180	26850	21680	20,56%
Tesália	78750	83240	85670	85250	86710	81040	68430	21,08%
Epirus	36110	38470	37510	39080	40110	37950	35590	11,27%
Iónske ostrovy	37440	40490	42270	41920	37840	33490	34160	20,77%
Západné Grécko	81850	86970	86010	84080	82420	76360	66230	23,85%
Stredné Grécko	68930	65350	64850	61180	56460	58870	54560	20,85%
Peloponéz	59240	59480	62700	63310	63730	59650	54880	13,89%
Attika	608520	604480	616060	621270	603740	567300	500810	19,39%
Severný Aegean	24130	25150	24280	24970	24520	23690	23540	6,40%
Kréta	96150	100720	102780	99830	96750	94570	85240	17,07%
Južný Aegean	64910	69750	74220	67490	60350	59690	59640	19,64%

(Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z Gréckeho štatistického úradu)

